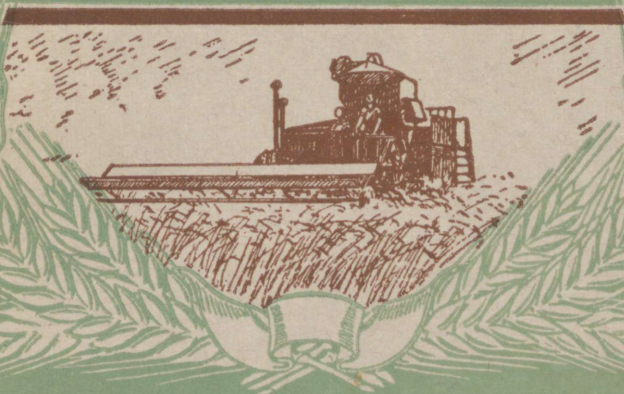

1925 II
PÖLLUMAJANDUSE EESRINDLASTE
TÖÖKOGEMUSI

I. KUNTS JA A. LEESMENT

**PRAKTILISI KOGEMUSI
KOSTIVERE SOVHOOSI
VEISEKASVATUSEST**

A-19235 II

Suuresko kirjastus

PÕLLUMAJANDUSE EESRINDLASTE TÖÖKOGEMUSI

I. KUNTS JA A. LEESMENT

PRAKTILISI KOGEMUSI
KOSTIVERE SOVHOOSI
VEISEKASVATUSEST

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951

SISUKORD

1. Sissejuhatus	3
2. Kostivere sovhoosist üldiselt	4
3. Lüpsikarja pidamine	7
4. Noorkarja kasvatamine	21
5. Karja tervislik seisukord ja profülaktika	36
6. Mineraalsöödad	41
7. Hoonestik	43
8. Sovhoosi lähema tuleviku ülesanded	47

2

Vastutav toimetaja A. Kruus
Kaane kujundus E. Vaher
Tehniline toimetaja E. Plaks
Korrektorid E. Toots ja E. Kallas

Ladumisele antud 31. VII 1951. Trükkimisele antud 24. XII 1951. Paber 54×84 sm, ¹/₁₆. Trükiarv 3000. Trükipoognaid 3. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,46. Arvutuspoognaid 2,84. Tellimise nr. 2356. MB-03849. Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn, Pikk 40/42.

На эстонском языке.

И. Кунтс и А. Леесмент. Опыт выращивания крупного рогатого скота в совхозе Костивере.

Hind 85 kop.

1. SISSEJUHATUS

Eesti NSV loomakasvatus on astunud uude ajajärku, mis annab võimaluse lähemas tulevikus saavutada loomade arvulist tõusu, kõrgekvaliteedilist suurt toodangut ja viia loomakasvatus kõrgele zootehnilisele tasemele ning luua meie maal loomakasvatussaaduste küllus. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee oma määruses produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaani kohta tunnistas loomakasvatuse arendamise partei ja valitsuse keskseks ülesandeks, sest sellest sõltub meie elanikkonna varustamine loomakasvatussaadustega, samuti tööstuse vajaduste rahuldamine tähtsate toorainetega.

Sotsialistlik põllumajandussüsteem ja mitšuurinliku bioloogiateaduse rakendamine võimaldab täielikult ära kasutada meie looduslikud ressursid ja loob kõigiti soodsad eeldused loomakasvatuse arendamiseks. Arvestades meie töötava rahva vajadusi ja riiklikke ülesandeid, on loomakasvatus kujunenudki meie põllumajanduse peamiseks tootmisharuks.

Meie sotsialistlike suurmajandite, sovhooside ja kolhooside töötajail tuleb pingeliselt töötada põllumajandusliku tootmise taseme, põldude viljakuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmiseks. Selleks on vajalik, et põllumajanduse alal töötajad omaksid erialase kvalifikatsiooni, oskaksid teoreetilisi teadmisi siduda praktikaga, oleksid poliitiliselt teadlikud ja ustavad meie sotsialistlikule kodumaale. Mitšuurinliku aretusõpetuse juhtlause alusel — «Meie ei saa oodata armuande looduselt, meie ülesandeks on neid temalt võtta» — peame julgelt rakendama teaduse saavutusi ja eesrindlikke töökogemusi ning võtteid loomade söötmisel, hooldamisel ja aretustöös. Nagu ütleb akadeemik Lössenko, on põllumajandusloomade tootlikkuse tõstmise, olemasolevate tõugude täiustamise ja uute loomise aluseks söödad ja pidamistingimused. Tuleb oskuslikult luua püsiv

ja tugev söödabaas, mis oleks aluseks kõrge jõudlusvõimega piimakarjale rekordiliste piimatoodangute saavutamisel. Eriti peavad linnalähedased sovhoosid ja kolhoosid andma linnade töötavale rahvale iga päev suurel hulgal loomakasvatussaadusi. Need majandid peavad olema eeskujuks eesrindliku nõukogude zootehnika rakendamisel ja suure ning heakvaliteedilise toodangu saavutamisel.

2. KOSTIVERE SOVHOOSIST ÜLDISELT

Kostivere sovhoos asub Tallinnast 20 km kaugusel, Harju rajoonis, Rebala külanõukogus.

Aastasadu on Kostivere töötajad pidanud kannatama parunite hirmuvalitsuse all. Põlvest põlve on mõisnikud ekspluateerinud siin inimesi, sundides palehigis igapäevast leiba teenima. Töötava rahva ülestõus 1940. a. juunipäevadel pühkis kõduneva, hävineva kapitalismi koos parunitega. 1940. a. organiseeriti Kostivere sovhoos, kuid fašistlik okupatsioon muutis selle SS vangilaagriks, kus tuhanded ausad töörahva eest võitlejad pidid nõrkemiseni töötama. Nõukogude võimu taastamisega 1944. a. sügisel pakkus Kostivere sovhoos kurba pilti. Sovhoosi loomakasvatus oli täielikult laostatud, põldude viljakus äärmiselt madal, hooned lõhutud ja lagunened. Sovhoosi töötajate ennast-salgava tööga likvideeriti kiirelt okupatsiooniaja jäljed ja juba 1947. aastaks ületas sovhoosi põldude viljakus ennesõjaaegse taseme.

Sovhoosile on ette nähtud perspektiiv: anda lähemas tulevikus Tallinna töötajaile aastas 2 miljonit kilogrammi täispiima. Et seda ülesannet täita, peab sovhoosil olema 400 lüpsilehma, vähemalt 5000 kg-lise piimatoodanguga lehma kohta aastas. Sovhoosi töötajate kollektiivi kogu tähelepanu ongi suunatud selle ülesande kiiremale täitmisele. Alates 1947. a., kui alustati sovhoosi ülesehitamist loosungi all — «Kujundada Kostivere sovhoos mustermaapidamiseks», on iga aastaga kiirelt tõusnud piimatoodang ja loomade arv. Kui 1947. a. oli sovhoosil näiteks 120 veist, neist 53 lehma, siis 1. jaanuariks 1951. a. oli 458 veist, neist 214 lehma. Samuti on pidevalt tõusnud karja jõudlusvõime. 1947. a. saadi aastalehma kohta keskmiselt 2540 kg piima, 1950. a. aga saavutati 171 aastalehma keskmiseks toodanguks 4406 kg piima. 1950. aasta saavutused on kül-

lalki märkimisväärsed, sest alles 1949. a. komplekteeriti pool karja. Peale selle ei ole söödabaas suutnud järele jõuda karja arvu kiirele kasvule. Söödabaasi mahajäämuse tõttu pole võimalik olnud karja toodanguvõimet täielikult ära kasutada. Selle vea parandamine on sovhoosi tähtsamaks ülesandeks.

Kostivere sovhoosi kogu pindala ja kõlvikute jaotus oli 1. jaanuaril 1951. a. järgmine:

Põldu	127,6 ha
Heinamaad	192,1 „
Sellest kultuurheinamaad	166,2 „
Karjamaad	52,8 „
Sellest kultuurkarjamaad	9,9 „
Puuvilja- ja marjaaeda	6,8 „
Veekogude all	11,2 „
Ehituste all	14,8 „
Muud maad	511,5 „

Maad kokku: 916,8 ha

Mineraalmaade osatähtsus on võrdlemisi väike ja sovhoosi põhimine söödabaas baseerub ülesharitavail uudismaal. Partei ja valitsus on uudismaade ülesharimisel osutanud Kostivere sovhoosile suurt abi. Alates 1947. aastast kuni käesoleva ajani on sovhoosi maaparandusse mahutatud riiklikke summasid üle ühe miljoni neljasaja tuhande rubla, mis on võimaldanud sovhoosil võtta kultuuride alla uusi maamassiive ja parandada saksa okupatsiooni ajal sööti jäänud põllu- ja rohumaid. Suurtel pindaladel on juuritud kände, koristatud kive ja korraldatud veerežiimi vastavaks kultuurtaimede nõuetele.

Esrindlike agrotehniliste võtete kasutamisel on põldudelt saadud rekordilisi saake. Nii on keskmine viljakus odral 1947. a. 40 ts, söödajuurviljadel aga 1948. a. 769 ts hektaarilt. Suvise haljassöödabaasi kindlustamiseks toimuvad segatise külvid haljassöödaks varakult, 1950. aastal näiteks alates aprillikuu teisest dekaadist, jätkudes 10-päevaste vaheaegadega kuni juulikuuni. Peamiseks haljaskonveieri kultuuriks oli 1950. aastal segatis, mida külvati 250 kg ühele hektaarile ja mille koostises oli 60% kaunvilju, 25% kaera ja 15% otra. Haljaskonveieri ja silokultuuride külviks oli määratud 28 ha, kust saadi 223,4-tsentnerilisi haljasmassi hektaarisaake. Söödajuurviljadest külvati söödapeeti 5 ha, kaalikat 3 ha ja porgandit 1 ha, mille keskmiseks hektaarisaagiks oli 402,2 ts. Kartulit kasvatati

17,0 ha, mille hektaarisaagiks saavutati 161,2 ts. Heinaks kasutatavale mitmeaastaste rohumaade niitepindalad moodustasid 108 ha ja saak nendelt kuivheinana oli 38,9 ts hektaarilt. 1950. a. tootmis-finantsplaanis oli ette nähtud 23,0 ha rukki etteniitmine haljassöödaks. Hoolimata lühikesest kasutamisaajast on haljasrukis piimatoodangu efektiivsemaid tõstjaid. Varakul mahaniitmisel ja lämmastikuväetiste andmisel võrsub imekiiresti uus rukkitaime, mille koristusaeg hilineb ainult 3—4 päeva võrra harilikku, normaalse kasvuga rukkist. Muidugi on terasaak väiksem, olles tingitud võrsete vähesusest, kuid majanduslikult on see tasuv, sest oleme saanud toodangut juba piimas.

Kostivere sovhoosi võib lugeda intensiivse iseloomuga majandiks. Siin peetakse iga põllumaahektaari kohta 1,7 lüpsilehma ja 2,2 noorveist. Arusaadavalt ei suuda sovhoosi mineraalmaad nii suurearvulisele karjale küllaldast sööta anda. Peatähelepanu on seepärast pööratud kultuurrohumaadele. On ju karjamaasööt kõige odavam ja väärtuslikum sööt igale loomale. Kõik heintaimede liigid on noorelt kõrge toiteväärtusega, kergestiseeditavad ja lähevad oma väärtuselt jõusöötaadele. Heal karjamaal karjatamine võib lisaöödata kindlustada lehmalt päevas 20—25 kg 3,5%-list piima. Karjamaasööt sisaldab küllaldaselt mineraalaineid ja vitamiine, mis on kõrgete piimatoodangute saavutamiseks väga olulised.

Karja suvise söödabaasi lahendajaks on kultuurrohumaad. Kostivere kultuurkoplid on tehtud looduslikust rohumaast ja põllust erilise ettevalmistusega: on kuivendatud, väetatud, ning nendel loodud karjatamiseks sobiv heinkamar, kas külvi või pealtharimise teel. 1951. a. kevadeks oli sovhoosi karjale karjatamiseks 100 ha karjakopleid. Osa neist on rajatud pealtparandamisvõtete, kuna pinnas ja heintaimede väärtuslik osa oli seks kõigiti soodne. Kultuurkoplite abil kindlustab Kostivere sovhoos juba 1951. aastal 5000 kg-lise keskmise piimatoodangu saamise lehma kohta. Siiani oligi söödabaasi nõrgemaks kohaks just suvine söötmine, sest puudusid korralikud stabiilse toodanguga karjakoplid. Uued, rajatud kulturniidud ei andnud ka veel selliseid heinakoguseid, mis talvise söötmissrežiimi edukalt oleksid lahendanud.

Peale veiste kasvatatakse sovhoosis hobuseid, sigu ja hanesid. Hobuseid on kokku 51, nendest 16 tori tõugu sugumära, 1 tori tõugu sugutäkk, 12 tööhobust ja 22 noor-

hobust. Iga aasta paaritatakse ja varssavad kõik sugumärad. Sellega aitab sovhoos tublisti kaasa hobusekasvatuse seisukorra paranemisele. Ulatuslik hobutööjõu kasutamine sovhoosi veisekasvatuses on möödapääsematu. Söötade ja allapanu juurdeveoks kui ka sõnniku äraveoks kasutatakse sovhoosis iga päev kümnet kuni kahteistkümmet hobust. Sigu oli 1950/51. aasta vahetusel ligi 200, nendest 10 põhiemist ja 2 suurt valget tõugu sugukulti. 1950. aastal anti riigile 200 tsentnerit sealiha ja müüdi 23 eliitja I klassi pörsast kolhoosidele sugusigadeks. 1950. aasta kevadel toodi teistest vennasvabariikidest 200 holmogori tõugu hanepoega, kes suve jooksul hästi arenesid.

Eriti ulatuslikult on partei ja valitsus abistanud sovhoosi tööde mehhaniseerimisel. Sovhoosile on antud kuus tugevajõulist traktorit uudismaade ja põldude harimiseks, võsalõikaja, traktoriga töötavad kartulivõtjad ja juurviljaistutaja. Hiljuti saabusid iseliikuv heinaniitja ja heinakaarutaja, millede abil on võimalik säästa hulk inimtööjõudu. 1950. aasta sügisel sai sovhoos oma elektrijõujaama. Peale loeteldute on saadud hulk muid majapidamises tarvisminevaid masinaid.

Veisekasvatuse kui sovhoosi peatootmisharu alalisteks abilisteks on põllundus- ja mehaanikabrigaad, kokku umbes 40 töötajaga. Põllundusbrigaad kogub ja asetab panipaikadesse veisekasvatusele ja kogu loomakasvatusele vajalikud söödad. Brigaadi edukast tööst sõltub söötade hulk ja selle kvaliteet.

Töötajate kultuuriliseks teenindamiseks on sovhoosil uue korraliku mööbliga sisustatud klubi. Klubis on töötajatele kasutamiseks raamatukogu poliitilise, erialase ja ilukirjandusega, ajalehed ja ajakirjad. Sovhoosi külastab regulaarselt rändkino. Sovhoos on radiofitseeritud. Töötajate ideelis-poliitilise kui ka erialase taseme tõstmiseks korraldatakse sovhoosis pidevalt loenguid, vestlusi ja omavahelisi töökogemuste vahetamisi.

3. LÜPSIKARJA PIDAMINE

Kostivere sovhoosis on pikemat aega peetud eesti mustakirju karja, kuid fašistliku okupatsiooni ajal hävitati endine kari täielikult, ei jäänud ühtegi looma. 1944. a.

komplekteeriti sovhoosi kari tapamajadest saadud eesti mustakirju tõu tüübilistest loomadest. Loomade arv ja piimatoodang on väga kiiresti kasvanud, mida näeme tabelist nr. 1.

Tabel 1

Karja keskmine toodang lehma kohta

Aasta	Lehmade keskmine arv	Karja keskmine toodang lehma kohta			Söödakulu lehma kohta aastas söötühikutes ¹
		Piima kg	Rasva %	Piimarasva kg	
1946	41,5	2437	3,48	84,8	2135
1947	53,0	2540	3,42	86,9	1909
1948	68,6	3852	3,51	135,2	2761
1949	131,0	4230	3,52	149,0	3240
1950	171,0	4406	3,66	161,3	3383

Toodud tabelist on näha, et alates 1946. aastast kuni 1951. aastani on lehmade arv kasvanud üle nelja korra, keskmine piimatoodang lehma kohta on tõusnud ligi kaks korda. Sealjuures on aastane söödakulu lehma kohta suurenenud ainult 1,2 korda. Kui 1946. aastal kulus 1 kg piima tootmiseks 0,9 söötühikut, siis 1950. a. toodeti 1 kg piima 0,77 söötühikuga. Piimatoodangu suurenemine ja piima rasvasisalduse tõus nii iga üksiku lehma kui ka kogu karja kohta on võimalik olnud seetõttu, et Kostivere sovhoosis on lehmade söötmine ja hooldamine korraldatud eeskujulikult.

Võime teha kindla järelduse, et tugev söötmine ja head pidamistingimused on aluseks kõrgele piimatoodangule. Tugev söötmine on majanduslikult tasuv, sest siis kulub 1 kg piima tootmiseks vähem söötasid.

1950. a. boniteerimise andmeil on 475 looma tõulisus järgmine: puhtatõulisi — 75%, IV ja III põlvkonna ristandeid — 20%, II põlvkonna ristandeid — 3% ja I põlvkonna ristandeid — 2%. Kostivere sovhoosi eesti mustakirju tõukari on tõutüübilt veel ebaühtlane. Peale selle esineb mõningatel lehmadel kehaehituses vigu, nagu katusjas laudjas, saabeljalgsus, logeõlgsus, nõrgus selg jne., kuid ega selliste puuduste tõttu ei tohi suure toodanguga lehma veel välja praakida.

¹ Söötade kulutuse näitamisel toiteväärtuse järgi on kasutatud odrasöötühikuid. Autorid.

Kostivere sovhoosi peamiseks sihiks on luua head söötmis- ja hooldamistingimused igale loomale, mis tagaksid neilt suure piimatoodangu. Lähtudes sellest põhiseisukohast, ei tuginetud 1949. a. karja komplekteerimisel mitte pikkadele ja ilusatele põlvnemistabelitele, sest need ei anna looma kohta täit iseloomustust. Väga paljusid üksikasju nendesse tabelitesse ei märgita, nagu toodangu ühtlus laktatsioonikuude viisi, laktatsiooni õigeaegne lõpetamine, looma temperament, hea söödakasutamine ja teised omadused. Seepärast on praktika ja kontroll tõuaretustöös esmajärgulise tähtsusega. Tähelepanu tuleb osutada looma heale tervisele ja nii-öelda «lahtisele lüpsivõimele». 1949. a. ostetud lehmad Pilvi nr. 182, Esmik nr. 197 ja Mandel nr. 187 andsid uuel lüpsiperioodil Kostiveres päevas üle 36—37 kg piima. Sealsamas aga olid 1948. a. üksikmaja-pidamisest saadud lehmad, kes omal ajal olid kuulunud põlvnemiselt eliit-rekordklassi, lüpsivõimelt allpool karja keskmist taset. Sellist formalistlikku käsitlemist, kus lehma jõudluse üle otsustatakse ainult põlvnemisdokumentide järgi, ei saa pidada õigeks.

Tõuaretamisel on edu esimeseks põhitingimuseks loomade rikkalik ja oskuslik söötmine, nende kasvamise, arenemise ja kasutamise kõigil perioodidel. Tõuaretussuunaks, kooskõlas produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaani ülesannetega, on piimakarja piimatootmisvõime, eluskaalu ja piima rasvasisalduse tõstmine. Meie ülesandeks on igalt lehmal saavutada kõrget toodangut, — selleks tuleb suhtuda igasse looma individuaalselt. Piimatoodangu tõstmisel on suurima osatähtsusega eeskujuliku söötmisrežiimi sisseviimine. Raskemaks probleemiks on piimarasvasuse tõstmine. Me teame aga, et iga kümnendik protsenti piimarasva annab juurde hulga võitoodangut.

Kostivere sovhoosi mustakirju kari on küllaltki kõrge jõudlusvõimega. Selle majandi kari võib piimatoodangu osas ületada palju sovhoose ja saavutada esikoha meie sovhooside peres, kuna lehmade esimeste laktatsioonikuude toodangud on küllalt kõrged. Kui jälgida zootehnilist algarvestust esimeses lüpsibrigaadis — kokku 100 lehma, — siis saadi pärast poegimist kõrgemaid päevalüpsu:

15—20 kg piima	1%-lt lehmade arvust
20—25 „ „	7%-lt „ „
25—30 „ „	58%-lt „ „
üle 30 „ „	34%-lt „ „

Sellest võime välja lugeda karja kõrget jõudlusvõimet. Lehmade toodangu tõstmiseks on püütud luua kõigiti nõuetekohast söötmisrežiimi.

19. juulil 1950. a. poegis lehm Piimik nr. 178, sünd. 2. mail 1946. a., eluskaal 610 kg. Tema I laktatsiooni 273 lüpsipäeva toodang oli märkimisväärselt kõrge — 6321 kg piima, rasvaprotsendiga 3,72. Eriti silmapaistvalt ühtlane oli selle lehma piimatoodang laktatsioonikuude viisi, mis on toodud tabelis 2.

Tabel 2

Lehm Piimiku piimatoodang laktatsioonikuude viisi esimesel laktatsioonil (kg)

	I laktatsiooni kuud									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	Kokku
Kuu piimatoodang	720	763	722	735	717	704	726	682	552	6321
Keskmine päevalüps	23,2	25,4	24,0	24,5	23,9	23,5	24,2	22,7	18,4	
Kõrgeim päevalüps	28,5	28,3	27,2	26,3	26,0	28,3	26,5	25,2	24,6	

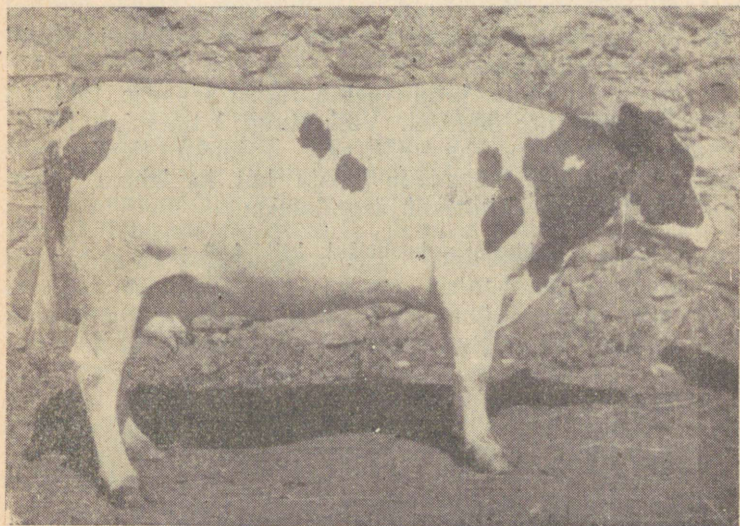
Tabelist võime näha lehm Piimiku haruldaselt ühtlast lüpsivõimet. Lehm Piimiku kinnijätmine õnnestus eeskujulikult. 10-ne päeva möödumisel pärast kinnijätmist asuti intensiivsele söötmisele, selleks et saavutada lühikese aja vältel küllaldasi varusid uueks lüpsiperioodiks. Kinnisperioodil anti päevas 3 kg õlikooke, 2 kg segaviljajahu ja 35 kg haljasvikki. Kuigi kinnisperiood kujunes lühikeseks, ainult 35 päeva, suutis lehm koguda varusid sellisel hulgal, et saavutas hea lüpsivõime. Poegimine möödus väga õnnelikult ja 10-ndal päeval pärast poegimist lüpsis Piimik 40,6 kg piima päevas. Lehm Piimik eraldati rekordlehmade rühma, selleks et luua talle individuaalseid söötmis- ja hooldamistingimusi, sest teame, et rekordlehmad on iga-suguste välistingimuste suhtes väga tundlikud. Piimatoodangu tõusuga tuli üle minna kuuekordsele lüpsile. Kõrgem päevalüps, 52,2 kg piima, saadi 7. septembril 1950. a. Lehm Piimik nr. 178 saavutas 1950. aastal piimatoodangu alal Eesti NSV rekordi — 10 321 kg piima, rasvaprotsendiga — 3,51%, söödakulutusega 5800 söötühikut, sellest 3015 söötühikut jõusööta. II laktatsiooni piimatoodangu andmeist (tabelist 3) võime näha väga ühtlasi rekordilisi päevalüpsse.

Lehm Piimiku piimatoodang laktatsioonikuude viisi teisel laktatsioonil (kg)

	II laktatsiooni kuud				
	I	II	III	IV	V
Kuu piimatoodang	1160	1450	1356	1304	1098
Keskmine päevalüps	38,7	48,3	45,2	43,4	36,6
Kõrgeim päevalüps	47,2	52,2	49,7	47,3	42,1

Toodangu suurendamiseks tuleb osutada erilist tähelepanu kinnisperioodile. Sel ajal tuleb lehmale, rikkalikult antava söödaga, koguda organismi rohkesti varuaineid uueks, algavaks laktatsiooniks. Söötades olgu tähtsal kohal bioloogiliselt täisväärsed valgud, mineraalained ja vitamiinid.

Lehm Piimiku söödaratsioonis teise laktatsiooni kõrglülpsil, 52 kg piima päevas, olid järgmised söödad: 8 kg kaerajahu, 3 kg sojakooke, 2 kg segaviljajahu, 2 kg nisu-

Joonis 1. Rekordlehm Piimik ЭСНМ 25 490, sündinud 2. mail 1946. a. Eluskaal 610 kg. Lüpsis 1950. aastal 10 321 kg piima, rasvasisaldusega 3,51%.

·kliisid, 1 kg hernejahu ja 1 kg päevalillekooke. Haljas-
söödaks anti 15 kg peedipealseid ja 5 kg kapsalehti, peale
nende anti veel 25 kg peete, 3 kg suhkrupeedi kuivatatud jäät-
meid ja koresöödaks 4—6 kg head vitamiinset heina. Mine-
raalsöödadena anti iga päev: soola — 125 grammi, sööda-
kriiti — 200 grammi, kondijahu — 150 grammi ja kase-
puusütt — 100 grammi — segatuna jõusöödadega. Lehm
Piimik söi ööpäeva jooksul 70 kg söötasid. Sellest kulus
tal, arvestuste kohaselt, 7,2 söötühikut ja 360 grammi
valku elatuseks, kuna piimatootmiseks jäi 20 söötühikut
ja 2328 grammi valku. Söötühikute osas esines, võrreldes
normidega, 3,4-söötühikuline puudujääk.

Mis puutub selliste, suure jõudlusvõimega lehmade
hooldamisse, siis peab lüpsja olema tõeline meister oma
alal. Ta peab tundma lehma põhjalikult, tundma lehma
füsioloogiat ja temperamenti, valima õiged, isukohased
jõusöödad ja andma neid selliselt, et ei tekiks isutust jõu-
söödadest. Lehm Piimikule on meeldivamaks jõusöödaks
kaerajahu. Nagu teame, kuulub kaer dieetiliselt paremate
söödade hulka, temas leiduva aveniini ja rikkaliku rasva-
sisalduse tõttu, mis avaldab head mõju organismile. Kaer
sisaldab vähe valku, kuid valguküsimuse lahendamisel
etendab Piimiku söötmisel mõjuvat osa õlikoogid, eriti
soja- ja päevalillekook.

Ei saa märkimata jätta veel äärmise täpsuse tähtsust
rekordlehmade hooldamisel. Väikseimgi hiline mine lüpsi-
aegades mõjub loomale häirivalt. Piimiku lüpsiaegade
jaotust on püütud lahendada lüpsja kui ka lehma seisus-
kohalt. Lüpsiajad kujunesid järgmisteks:

I lüpsiaeg	hommikul	kell	4.00
II	„	„	8.00
III	„	keskpäeval	„ 12.00
IV	„	„	„ 16.00
V	„	õhtul	„ 19.30
VI	„	„	„ 22.30

Lüpsmine toimub minutilise täpsusega eespool toodud
aegadel ja lüpsiviis on pigistuslüps. Piimikut ei ole saadud
üle viia masinlüpsile, kuna udara piimanäärmete rikkaliku
tegevuse tõttu on ta lüpsimasina suhtes ülitundlik.

Paremale hooldamisele reageerib Piimik piimatoodangu
tõusuga. On kindel, et sobivate välistingimuste loomisega
ja nende parandamisega võime saavutada rekordiliste
piimatoodangutega loomi. Iga lehma individuaalselt

Joonis 2.
Sovhoosi eesrindlik lüpsja
Elina Pekonen.

tundma õppida, igale lehmale luua kohased välistingimused — sellega taotleme 10 000 kg-lisi piimatoodanguid. Selleks annab meile head eeskju sovhoosi lüpsja Elina Pekonen ja tema töö rekordlehm Piimiku hooldamisel.

1951. aastal tahab Kostivere sovhoos saavutada 10-lt lehmalt 10 000 kg-st piimatoodangut. Eeldusi on selle saavutamiseks lehmadel: Esmik nr. 197, Milla nr. 195, Maia nr. 192, Unda nr. 123, Saudi nr. 122, Tähik nr. 161, Ulma nr. 265, Ursa nr. 205. Nende lehmade ühtlased, kõrged päevalüpsid ja hea tervis peab kujunema aluseks neilt loodetavaile kümnetuhandelistele toodangutele.

«Põllumajandusloomade jõudlusvõime tõstmise, olemasolevate tõugude täiustamise ja uute loomise aluseks on söödad ja pidamistingimused... Oma loomult kõrge piimaanniga veisetõug ei suuda halbadesse söötmis- ja pidamistingimustesse sattudes muidugi anda oma tõule vastavat toodangut, veel enam, ta hakkab kiratsema,» ütleb akadeemik T. D. Lössenko. Kostivere sovhoosis on palju selliseid lehmi, kes — tulnud viletsaist pidamis- ja söötmingimustest sovhoosi karja — juba esimesel-teisel aastal on saavutanud rekordilisi piimatoodanguid ja piima rasvasisalduse tõusu.

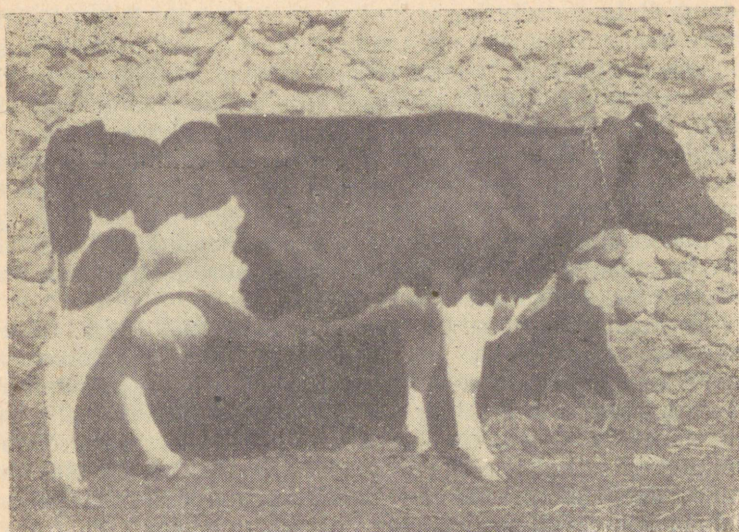
Tabelis 4 toodud andmeist näeme, kui kiiresti reageerib kari parematele söötmis- ja pidamistingimustele. Eespool toodud lehmad saabusid sovhoosi nõrgas toitumuses, eluskaaluga 400—425 kg. Aastase karjasolekuga saavutati tubli kaalujuurdekasv ja kõrged piimatoodangud.

Ostetud lehmade piimatoodangute tõus Kostivere sovhoosis

Lehma nimi ja nr.	Sünniaasta	Eluskaal kg	1950. a. piimatoodang kg	Märkused
Sirje nr. 104	1943	534	7030	Ostetud 1948. a. Toodang aastas oli 1945 kg piima
Unda nr. 123	1946	553	6347	Ostetud 1948. a. Toodang aastas oli 175 söötmisspävaga 1222 kg piima.
Saudi nr. 122	1943	572	6680	Ostetud 1948. a. Toodang aastas oli 2693 kg piima.
Tähik nr. 161	1944	539	6128	Ostetud 1949. a. Lüpsis 6—7-kg-lisi päevalüpsse
Toomik nr. 131	1945	500	5628	Ostetud 1948. a. Toodang aastas oli 1875 kg piima
Milla nr. 195	1944	610	5556	Ostetud 1949. a. Lüpsis 10-kg-lisi päevalüpsse

Eriti silmapaistva toodangu saavutas lehm Sirje nr. 104, kellel teisel aastal piimatoodang tõusis 5085 kg võrra. Samuti lehm Unda nr. 123, kes olles alles nelja-aastane, suutis saavutada toodanguks Kostiveres 1950. aastal 6347 kg piima, rasvaprotsendiga 3,68. Olgu tähendatud, et lehm Unda nr. 123 on lehm Sirje nr. 104 tütar. Sellel liinil on pärilik omadus kiirelt reageerida söötmisspidamistingimuste parandamisele. Ka lehmad Tähi nr. 161 ja Milla nr. 195 saavutasid üheaastase karjasviibimise ajal 3500—4000 kg piima enamüpsi, võrreldes elmise aastaga.

Kogu sovhoosi 191 lüpsilehma keskmiseks eluskaaluks oli 520 kg. See saavutus ei ole veel eriti kõrge, kuid aja jooksul omast karjast pärinevate tiinete mullikate juurdetulekuga tõuseb lehmade eluskaal. Teame, et kõrge eluskaaluga lehmad omavad enamuses hästiarenenud lihastiku ja seedeelundid ning laia tugeva luustiku, mis on eel-

Joonis 3. Lehm Kepsik, sündinud 1946. a. Esimesel laktatsioonil (300 päeva) lüpsis 5889 kg piima, rasvasisaldusega 3,89%.

duseks produktiivsusele ja pikale kasutuseale. Seepärast on püütud saavutada, et tiined mullikad kaaluksid poegimisel 550—600 kilogrammi. Sellised kompaktsed, tusedad noorlehmad on näidanud juba I laktatsioonil kõrget toodangut.

Tabel 5

Lehmade piimatoodangud esimesel laktatsioonil 1950. aastal

Lehma nimi ja nr.	Sünni-aasta	Eluskaal	Toodang	
			Piima kg	Rasva- %
Kepsik nr. 202	1946	530	5889	3,89
Käblik nr. 203	1947	525	5575	3,79
Kirjak nr. 208	1947	529	6077	3,43
Sipa nr. 205	1946	561	4903	4,25
Iki nr. 201	1946	595	5619	3,73
Põimik nr. 180	1946	580	5098	4,02

Majanduslikult on kasulik pikendada lehmade kasutamisaega. Seejuures tuleb pidada edasi igat lehma, kelle too-

dang ei lange alla karja keskmiste näitajate. Kuigi Kostivere sovhoosi kari on alles noor — 44,2% karja koosseisust moodustavad I ja II laktatsioonis olevad lehmad —, jälgitakse siiski suurima tähelepanuga nende lehmade jõudlust, kes pika eluea jooksul on säilitanud ühtlase ja kõrge toodangu. Nii lüpsid 1950. a. sovhoosi vanimad lehmad: Jaana nr. 111, sünd. 1935. a., — 5100 kg piima, rasvaprotsendiga 3,59; Toomik nr. 131, sünd. 1935. a., — 5628 kg piima, rasvaprotsendiga 3,77. Nende lehmade küllaltki head aastatoodangud sellises vanuses on tõuaretajaile karja parandamisel heaks lähtematerjaliks.

Raskeimaks perioodiks Kostiverele oli 1949/50. a. talveperiood. Suurearvulise karja tarvis oli söödabaas äärmiselt nõrk. Talveperioodil söödeti lehma kohta päevas keskmiselt 4—5 kg õlikooke, 2—3 kg koresööta, 8 kg söödapeete ja 20 kg silosööta. Selles ratsioonis näeme liiga suurt jõusöödaannust ja mitteküllaldast koresööda hulka, mis ei ole loomupärane söötmissrežiim. Päevakeskmised piimatoodangud lehma kohta kujunesid kuude viisi järgmisteks:

detsember	1949. a.	7,9 kg
jaanuar	1950. a.	8,4 „
veebruar	1950. a.	8,3 „
märts	1950. a.	9,0 „
aprill	1950. a.	12,5 „
mai	1950. a.	17,1 „

Tänu loomakasvatuse kollektiivi heale tööle, suudeti kevadel kari saata karjamaale heas lüpsivõimes. Sovhoosi eesrindlikud lüpsjad — seltsimehed Elina Pekonen ja Tatjana Bogdanova — said neile kinnistatud 12-lehmaliselt rühmalt mais 1950. a. päevas 280—290 kg piima, seega keskmiselt igalt lehmalt 23—24 kg.

1950/51. a. talveperioodiks paranes söödabaas tunduvalt. Igale lehmale kindlustati päevaseks normiks 5,5 kg koresööta, 25 kg silosööta ja 10 kg söödapeete. Selle tulemusel saadi juba detsembris 1950. a. karja keskmiseks päevalüpsiks 11,2 kg ja jaanuaris 10,0 kg piima. Ühtlasi säilis lehmade toitumus, mis tagas 1951. a. kevadperioodil kõrge toodangu.

Talvise söödaratsiooni asendamatuks koostusosaks on olnud silosööt oma kergestiseeditavate toiteainete, valgu ja vitamiinide rohkuse tõttu.

Silosööt, mille valmistamiseks 1950. aasta suvel kasutati segatist, oli kvaliteedilt keskmine ja selle söötmisel

tehti tähtis tähelepanek. Silosöötta säilitati 2 silohoidlas, mahutavusega á 350 tonni. Hoidla täitmisel kasutati silolõikajat, mis silomaterjali peenestas. Seda peenestatud silosöötta ei söönud aga lehmad hea isuga, vaid palju paremini maitstes neile pikk, hekseldamata silosööt. See viitas asjaolule, et lehma seedeelundite ergutamiseks oli koresöötade vähesuse tõttu vajalik jämedam silomass, mis on mahlasem ja soodustab mäletsemise normaalset käiku. Samuti on silosöödal hea omadus soodustada lehmade korrapärast indlemist, kuna suurte jõusöödaannuste puhul esines mitteindlemist. Sel põhjusel vähendati jõusöötade hulka ning suurendati silosööda- ja juurviljaannuseid. Silosööda söötmisel jälgiti künade puhtust ja silosöötta anti ainult niipalju, kui loomad suutsid korruga ära süüa. Samuti lisati silosööda söötmisel ratsioonile tublisti söödakriiti, umbes 50—60 g päevas, mis tasakaalustab silosöödas olevaid happeid.

Tegelikud kogemused ja tähelepanekud veenavad meid selles, et söödad avaldavad mõju piima rasvasisaldusele. Puuvillakookidel on väga hea mõju piima rasvasisalduse tõstmisel, kuid suured, 5—6 kg-lised puuvillakoogiannused mõjuvad tervist häirivalt. Loomadel tekib kõhulahtisus. Rikkaliku koresööda manustamisega saab seda viga vältida. Kuigi teaduslikus kirjanduses soovitatakse anda kuni 4 kg puuvillakooki päevas, olime sunnitud andma 5—6 kg, selleks et säilitada piimatoodangut.

Söötmisrežiimiga saame osaliselt mõjutada piima rasvasisaldust, valides selleks õiged söödad. Peale söötade mõjub piima rasvasisaldusele ilmastik. Kuumadel suvepäevadel langeb piima rasvasisaldus järsult.

Rasvasisalduse tõstmine piimas on meie piimakarja pidamisel väga tähtsaks küsimuseks. Looma võime produtserida kõrge rasvasisaldusega piima on tihedas seoses välistingimustega. Enamikel Kostivere sovhoosi lehmadel kõigub piima rasvasisaldus 3,5—3,9 protsendini, üksikutel lehmadel isegi 4,5—4,6% -ni. Rasvaprotsenti määratakse 2 korda kuus. Peab märkima, et üksikutel lehmadel on piima rasvaprotsentides suuri kõikumisi; isegi päeviti esinevad tunduavad vahed.

Õige tõupulli valikule tuleb pöörata erilist tähelepanu, sest pulli pärilikest omadustest oleneb suuresti järglaste produktiivsus. Tõupullil peab olema hea välimik ja kaal, ta peab olema terve ja paaritamisel aktiivne, omama kõrge-

Joonis 4. Sugupull Kristjan ÕCHF 4704, sündinud 1. aprillil 1943. a.
Eluskaal 950 kg.

kvaliteedilist spermat. Peale heade põlvnemisdokumentide tuleb hinnata pulli vanemate omadusi, nagu ema ja isaema ühtlasi, kõrgeid päevalüpsse laktatsiooni jooksul, ema ja isa head tervist, tugevat kompaktsust kehaehitust, pikka kasutusiga jne.

Kostivere sovhoosile on komplekteeritud tõupulle mitmetest meie eesti mustakirju tõukarja vereliinidest. Vanad, praegused aretuspullid on: Kristjan ÕCHF 4704, sünd. 1. IV 1943. a., eluskaal 950 kg (isa Bille 3225, ema Amanda 20 426, ema kõrgeim toodang 1938/39. a. 5669 kg piima, rasvasisaldusega 4,10%); Lootus ÕCHF 4825, sünd. 2. I 1945. a., eluskaal 900 kg (isa Lindberg 2363, ema Nanni 21 309, ema kõrgeim toodang 1940/41. a. 5 974 kg piima, rasvasisaldusega 3,94%). Need pullid tuleb edaspidi asendada noorpullidega Leho ja Apis.

Pull Leho, sünd. 11. IX 1949 a., põlvneb Loo abimajandist; tema vanaemaks on Palmik, kelle kõrgeim toodang oli 8600 kg piima, rasvasisaldusega 2,8%. Leho ema, Palli II, laktatsiooni piimatoodang oli 7037 kg, rasvasisaldusega 3,8%.

Teine noor pull Apis, sünd. 28. VII 1948. a., põlvneb Eesti NSV Teaduste Akadeemia Tähtvere katsebaasist. Tema esivanemaks on kuulus pull, Antsla Villem, kelle ema toodang oli aastas 13 000 kg piima. Apise ema toodang oli 7 400 kg piima, rasvasisaldusega 3,4%. Ka rekordlehmast Piimik on kasvamisel sugupull, kes peaks täitma temale asetatud lootusi kõrgeis piimatoodanguis. Pulli pärilikke omadusi piimarasvasuse ja piimatoodangu tõstmisel tema tütarde juures saame kindlaks teha alles pikemaajalise kasutamise järel.

Pull Kristjan ЭСНФ 4704 on olnud Kostivere sovhoosis sugupullina juba viis aastat. Ta on tunduvalt parandanud oma järglastel rasvasisaldust piimas, ja tema tütreid, kuigi veel noored, omavad eranditult hea, lahtise lüpsivõime, mis on aluseks edasistele kõrgetele piimatoodangutele.

Seea ei seisa aretustöö ülesanne mitte selles, et alal hoida loomade pärilikke omadusi sellel astmel, millel nad olid, vaid selles, et vahetpidamata neid arendada ja alaliselt karja parandada. Kostivere sovhoos ei jää peatuma senistele saavutustele, vaid kasutab kõiki võimalusi iga lehma toodanguvõime tõstmiseks. Õige, ratsionaalne söötmine on aluseks piimalehmade toodanguvõime väljaselgitamiseks, valikuks, pärilike omaduste tugevdamiseks ja arendamiseks meile vajalikus suunas. Loomad suhtuvad igasse üksikusse söödasse erinevalt. Nagu eespool mainisime, on rekordlehma Piimiku isukohasemaks jõusöödaks kaerajahu, segatuna õlikookidega, kuna rekordlehma Sirje maiuspalaks on suhkrupeedi kuivatatud jäätmed, mida enne tuleb leotada vees, sest kuivalt antuna ei ole see sööt sobiv oma paisumise tõttu. Samuti ei olnud rekordlehmale Piimikule eriti isu nisukliide ega puuvillakookide söömiseks. Selleks, et küllaldaselt neid manustada, maitsvamaks ja seeduvamaks teha, pärmistasime neid jõusöötasid. Nisukliide ja puuvillakookide pärmistamist toimetasime selliselt, et leotasime leiges vees 100 g pärmi. Nõusse valasime 20 liitrit 35°-list sooja vett koos lahustatud pärmiga, lisasime 10 kg nisukliidid ja 5 kg puuvillakooke ning segasime saadud kõrti hoolikalt. Hiljem, 3—4 tunni järel, lisasime veel 20 liitrit vett, 15 kg nisukliidid ja 5 kg puuvillakooke. Seda segati 4 korda tunnis, veerandtunniste vahedega. Nüüd jäeti pärmistatud sööt kolmeks tunniks valmima. Seejärel oli pärmistatud sööt valmis ja anti rekordlehmadele, kes söid seda hea isuga.

Lüpsilehmade hooldamisel on oluline rakendada kindel tööde järjekord. Töötamisel tuleb kindlaksmääratud kella-
aegadest täpselt kinni pidada. Kostiveres toimuvad talve-
perioodil laudatööd järgmise päevakorra kohaselt:

kell	3.40 —	4.00	loomade äratamine, lüpsiks ettevalmistamine
„	4.00 —	5.30	esimene lüps
„	5.30 —	7.00	söötmine, loomade puhastamine
„	7.00 —	10.00	puhkus
„	10.00 —	11.30	lüpsmine
„	11.30 —	13.00	lehmade jalutamine
„	13.00 —	14.00	söötmine
„	14.00 —	16.00	puhkus
„	16.00 —	17.30	lüpsmine
„	17.30 —	19.00	puhkus
„	19.00 —	20.30	loomade puhastamine, söötmine
„	20.30 —	21.30	puhkus
„	21.30 —	22.30	lüpsmine
„	22.30 —	3.40	öörahu.

1. veebruarist 1951. a. rakendati lüpsikarja talitamisel kahevahetuseline töö. Esimene vahetus töötab hommikul kella 03.40-st kuni kella 13.00-ni, mil tuleb tööle teine vahetus, kes töötab kuni kella 22.30-ni. Öörahu ajal kella 22.30-st kuni hommikul kella 03.40-ni on laudas öökarjak, kes peale loomade heaolu järelevalve teostab ka lehmade asemete puhastamist. Vahetuses olevad lüpsjad töötavad ühe nädala hommikupoelses ja teise nädala õhtupoelses vahetuses. Kahevahetuselise tööga ei ole lüpsjate arv suurenenud, samuti ei pikene ka lüpsiajad, kuna lüps toimub nüüd igas rühmas kahe lüpsimasinaga. Üldse töötab sovhooi loomakasvatuse brigaadides 52 inimest, kellest 21 on lüpsjad.

Söötade etteandmisel on kehtiv järgmine kord: kõigepealt antakse jõusöödad, siis silosööt ja viimases järjekorras koresööt, kus esimese liigina on hea hein ja lõpuks põhk. Brigadiir jagab kaaluliselt igale lüpsjale välja kõik söödad, mis toimetatakse kiiresti vagonettidega mööda rippraudteed loomade juurde. Uut söödaliiki ei asetata söödakünadesse enne, kui on lõpetatud eelmise söömine, välja arvatud koresöödad.

Päevakorras ettenähtud puhkusaegadel valitseb laudas täielik rahu. Peale lauda valve ei tohi ükski töötaja sel ajal laudas liikuda, kuna lehmad on väliste ärrituste suhtes tundlikud.

Aastakümnete töökogemustega, vilunud lüpsikarjabriga-

diir Kondrat Beloussovi juhtimisel on lüpsjad rakendanud oma igapäevases töös uusi töövõtteid, mis aitavad senisest tööst saavutada veelgi paremaid näitajaid. Lüpsjad Elina Pekonen ja Tatjana Bogdanova said 1950. a. neile kinnistatud 12-lehmalistelt rühmadelt 4900 kg piima lehma kohta. Need eesrindlikud lüpsjad on oma ala meistrid. Lüpsja Tatjana Bogdanova saavutas 19. juulil 1950. a. korraldatud lüpsivõistlustel Kostivere sovhoosi lüpsimeistri nimetuse, lüpses minutis välja 0,95 kg piima ja saavutades lüpsitöö hindamisel 93 punkti 100-st võimalikust. Sm. Tatjana Bogdanova õppis lehma lüpsma alles 1948. aastal, enne seda oli ta elukutselt traktorist.

Loomakasvatuse alal töötajate elukutse on vastutusrikas ja töötajast ei saa selle ala meistrit, kui tal ei ole vajalikku hellust ja armastust loomade vastu. Seepärast tuleb pidada kaadrite komplekteerimist ja kaadrite püsivust väga tähtsaks. Kauatöötanud, suurte kogemustega inimesed, tundes põhjalikult oma loomi, on suutelised saama loomadelt kõrgemaid näitajaid, samuti vältima loomade haigusi ja karjast väljalangemisi. Kostivere loomakasvatuse ala eesrindlikud lüpsjad Tatjana Bogdanova ja Elina Pekonen, samuti brigadiir Kondrat Beloussov, on alati abivalmilt uut kaadrit välja õpetanud.

4. NOORKARJA KASVATAMINE

Noorkarjast kasvab tuleviku piimakari. Et karjade toodangu ülesanded tulevikus järjest ulatuslikemaks muutuvad, siis pannakse Kostivere sovhoosis noorkarja kasvatusele erilist rõhku. 1955. aastal peab plaanikohaselt olema iga lehma aastakeskmise piimatoodang vähemalt 5000 kilogrammi. Selliste loomade kasvatamine aga nõuab korralikke pidamistingimusi ning kogu kollektiivi pingerikast tööd eesrindliku nõukogude zooveterinaariteaduse alusel.

Kostivere sovhoos varustab Tallinna linna täispiimaga, andes piima Tallinna Piimakombinaati. Lõssi piimakombinaadist majapidamisele ei anta, saab ainult piiratud hulgal juustuvett. Seepärast on tulnud Kostivere sovhoosi noorkarja kasvatus rajada vähese lõssi ja suurema hulga taimsete jõusöötade kasutamisele. See tekitab omakorda raskusi, sest noortele loomadele on eriti vajalik loomne valk — lõss, kuna see on hoopis kõrgema bioloogilise

väärtusega, mineraaliderikas ja kergesti organismile omastatav. Et täiesti ilma lõssita vasikaid ei saa kasvatada, siis separeeritakse sovhoosis osa piima noorte vasikate lõssitarbe rahuldamiseks. Täispiima joodetakse vasikatele 450—500 liitri piirides, olenedes vasika kasutusotstarbest. Tõupullvasikad saavad piima kõige rohkem, lehmvasikad keskmiselt ja praakpullid kõige minimaalsema hulga.

Talitamiseks on vasikad rühmadena kinnistatud alalistele talitajatele. Vastsündinute rühmas on kuni 16 vasikat, edasises piimavasikate rühmas on kuni 25 vasikat ning vanemates rühmades kuni 30 vasikat. Üle kuue kuu vanustes rühmades on kuni 33 noorlooma. Noorloomade pidamisel, samuti nagu lüpsikarja pidamiselgi, valitseb range individuaalne noorlooma tundmaõppimise ja söötmise põhimõte. Noorloomade talitajad saavad töötasu eluskaalu juurdekasvude pealt, mispärast nad ka on huvitatud suurematest eluskaalu juurdekasvudest. Selle saavutamiseks näitavad noorloomade talitajad igakülgset enesealgatust. Kõik uuendused ja töös ettetulevad raskused arutatakse põhjalikult läbi tootmisnõupidamistel, koos vanem-zootehniku ja veterinaararstiga, mille järel töötajad täidavad oma ülesandeid täie arusaamise ja tõsidusega.

Õnnetuste vältimiseks ja pidevaks hooldamiseks on vasikad kui ka vanem noorkari kogu ööpäeva alalise valve all. Päeval teostavad seda loomade talitajad ise, ööseks aga, alates õhtu kella 20.00-st kuni hommiku kella 6.00-ni, on vasikate ja noorloomade lautades öökarjakud. Öökarjaku ülesandeks on ägedate haigestumiste, nagu puhituste ja teiste taoliste, õigeaegne avastamine, lahtipääsenud loomade kinnipanek, kaelustes oleva noorkarja asemelt sõnniku äratõmbamine ja loomade üldise heaolu eest valvamine. Kostivere sovhoosi kogemustel on noorkarja ja vasikalautades öökarjak vajalik, kuna varematel aastatel öökarjaku puudumisel öösel lahtipääsenud loomad teistele raskeid vigastusi on tekitanud, ühel juhul aga oli vasikas maorebenemise tagajärjel hommikuks surnud, mis tekkis üliägedast puhevusest pärast õhtust piimajoomist.

Vasika tugevus ja elujõulisus ei olene mitte üksnes vasika pidamisest ja hooldamisest pärast sündimist, vaid see oleb väga suurel määral ka loote arengust emaihus. See pärast pannakse Kostivere sovhoosis suurt rõhku tiinete lehmade ja mullikate söötmisele. Teisest-kolmandast tiinusekuust hakkab tiinel loomal suurenema emakas,

kasvama hoogsalt loode ja lootekestad ning tekkima looteveed. Selleks vajab loom lisatoitaineid, eriti tiinuse lõppperioodil. Peale söötmise on tiinet lehma tarvis õigeaegselt ja õigesti kinni jätta ning jalutuskäikudele lasta.

Tiinetele lehmadele hakkame loote kasvuks lisa sööta andma alates poolest tiinuseajast. Liasööta antakse 0,5 kuni 1 söötühik päevas ja rohkemgi, olenedes looma tootumusest. Et sovhoosil on praegu veel nappus koresöötadest ja et loote kasvuks on tarvis peamiselt valku, siis lisa sööt antakse jõusöötades (kliid ja kombineeritud sööt). Kinnisperioodi kohta on järgmine põhimõte: sööta lehma sama tugevasti kui lüpsiperioodi algul. Kui loodetakse lüpsmatulekul lehmalt saada 30-liitrilist päevalüpsi, siis antakse talle sööta ka kinnisperioodil nagu 30-liitrilise päevalüpsiga lehmale. Söödaratsioon peab sisaldama küllaldaselt mineraalaineid ja vitamiine, et vältida kiduraid ja nõrgalt arenenud vasikaid. Vitamiinidest omab erilise tähtsuse tiinetel lehmadel A-vitamiin. A-vitamiini puudus põhjustab sünnitamisel päramistepeetust ja sünnitusjärgseid kestvaid emakapõletikke. Meie oludes on loomadele peamiseks A-vitamiini allikaiks värske rohi, heakvaliteediline ja kiiresti rõukudes kuivatatud ristikut sisaldav hein, punane porgand ja silo, mis valmistatakse niidurohust või õitsemise algjärgus olevast vikikaera segatisest. 1949/50. aasta talvel-kevadepool anti Kostiveres heina väga vähe, kaks kuni kaks ja pool kilo lehma kohta päevas, punane porgand aga puudus täiesti. Samal ajal esineski sünnitustel palju päramistepeetusi. Päramised eemaldati küll käsitsi, kuid seejuures vigastatakse paratamatult enam või vähem emakat, mis ei jäta hiljem mõju avaldamata lehma õigeaegsele tiinestumisele, piimatoodangule kui ka vasika kasvule. Et see nii on, seda kinnitab asjaolu, et suve-sügisperioodil, kui loomad olid karjamaal, ei esinenud päramistepeetusi peaaegu üldse. 1950/51. aasta talvel katsetati tiinetele mullikatele A-vitamiine manustada kalamaksaõliga. Selle tagajärjel esines tiinetest mullikatest ainult ühel päramistepeetus ja seegi võrdlemisi kergelt. Kalamaksaõli anname ülepäeviti 2—3 supilusikatäit jõusöötade segus. Algul üksikud mullikad seda ei söönud, kuid hiljem harjusid ja hakkasid kõik sööma.

Tulevase piimatoodangu ja loote arengu seisukohalt on tähtis lehma õigeaegne kinnijätmine. Udaratervishoiu seisukohalt on tähtis just õige, veterinaarprofülaktika

nõuetekohane kinnijätmine. Õigeaegsel kinnijätmisel on väga tähtsaks teguriks korralikult peetud paarituste-poegimiste register, kus on märgitud iga lehma täpne paaritus-aeg ja arvatav poegimine. Peale paarituste-poegimiste registri, mida peab vanem zootehnik, märgib iga lüpsja oma rühma lehmade ja brigadiirid oma brigaadi lehmade paaritusandmed oma isiklikku märkmikku. Sellega on igal töötajal alati teada täpsed andmed tema hoole all olevate loomade kohta. Ilma paaritusandmeteta ei ole võimalik üldse õigeaegset ja teadlikku looma kinnijätmist teostada. Rektaalselt on küll võimalik määrata looma tiinust, kuid tiinuse kestusega võib eksida isegi 3—4 nädalat, mis omab suure tähtsuse kinnijätmisel. Selles osas oli Kostivere sovhoosil halbu kogemusi 1949/1950. aasta talvest. 1949. aasta sügisel osteti 90 lehma, kellede paaritusandmed olid valed või üldse puudusid. Tagajärjeks oli see, et mõned lehmad jäeti kinni liiga vara, kuna teised lüpsid peaaegu poegimiseni. Mõlematel juhtudel tähendas see piimatoodangu langust. Lehmade kinnijätmisel kasutame Karavajevo ja teiste eesrindlike sovhooside kogemusi. Mida suurema toodanguvõimega on lehm, seda pikemat puhke- ja tagavarade kogumise aega ta vajab ja seda pikem peab olema kinnisperiood. Kinnisperiood kõigub 45—70 päeva vahel, olles keskmiselt kaks kuud. Kinnisperioodi pikkuse määrab zootehnik koos brigadiiriga. Kinnijätmisel kasutame enamasti pikaldast 15—20-päevast kinnijätmise viisi, kuna kiire, 4—6-päevane kinnijätmine põhjustab tihti udararikkeid. Kui enne kinnijätmist päevalüpsid on väikesed, 8—10 kilogrammi piirides, siis ei valmista kinnijätmine muret. Kui aga toodang on 15—20 kilogrammi, siis lüpsja koos brigadiiriga, tundes põhjalikult lehma individuaalseid omadusi ja reageerimist söötadele ning välisteguritele, määravad ning rakendavad kinnijätmiseks vajaliku söötmiss- ja pidamisrežiimi, kooskõlas kõigi zooveterinaarreeglitega. Lüpsja-eesrindlane Elina Pekonen jättis 1950. aasta suvel kinni rekordlehma Piimiku 20-liitrilise päevalüpsi juures 11 päevaga. Piimik jäeti karjamaalt lauta, võeti ära jõusööt ja mindi üle kolmekordsele lüpsile. Hiljem vähendati haljassööta ja asendati see põhuga ning lüps jäeti kahele korrale päevas. Lõpuks vähendati joogivee kogust ning 4-liitrilise päevalüpsi pealt jäeti lehm üheteistkümnendal päeval kinni. Lehma Veera jättis E. Pekonen 15-liitrilise päevalüpsi juures kinni 5 päevaga, asendades, lisaks

Piimiku juures kasutatud võtetele, haljassööda täielikult kuiva põhuga, 7—8-liitriliste päevalüpside juures jätab E. Pekonen lehma kinni tavaliselt 4—5 päevaga. Lehmade kinnijätmisel peetakse sovhoosis kõige tähtsamaks teguriks väga hoolikat udarate tühjakslüpsi, millega on suudetud vältida udararikkeid. Kahe vahetusega töö korral, nagu see toimub sovhoosis, alates 1. veebruarist 1951. a., lepivad mõlemad lüpsjad kokku, missugused abinõud kinnijätava lehma juures kasutusele võetakse.

Pärast kinnijätmist algab lehma intensiivne söötmine. 10—12 päeva enne poegimist hakatakse piirama järkjärgult jõusööta ja silo. Vähemalt 7 päeva enne poegimist jäetakse ära jõusööda ja silo andmine. Jõusööda õigeaegse ärajätmisega on lüpsjad vältinud lehmadel udarate liigse turse enne poegimist. Silo oma happesusega mõjub tiinuse lõppjärgus olevatele lehmadele ärritavalt ning võib isegi aborte esile kutsuda. Kategooriliselt on keelatud anda tiinuse lõppjärgus olevatele loomadele pooleldi roiskumaläänud silo ja riknenud juurvilja. Seevastu aga söödetakse loomi tiinuse lõppjärgus tugevasti mineraalsöödadega. Kõige väärtuslikumaks mineraalideallikaks on hea kvaliteediga ristikhein.

Lõpuks omab tiine lehma poegimiseks ettevalmistamisel küllaldast tähtsust liikumine. Liikumisel organismi tegevus elavneb ja loom kasutab toitaineid paremini. Kuid peamine tähtsus on liikumisel see, et looma sünnitusteod arenevad paremini ning muutuvad elastsemaks, ühtlasi on sellega ka sünnitus kergem. Eriti tähtis on see esmakordselt poegivate mullikate juures.

Sellise pidamise tagajärjel on Kostivere sovhoosis viimastel aastatel poegimiseks ettevalmistatud lehmad heas toitumuses ja tugevad. Vasikad sünnivad elujõulistena ja tervetena ning esimesest elupäevast alates saavad kohe tugeva kasvuhoo. Vasikate sünnikaalud on näidanud aasta-aastalt pidevat tõusu. 1948. aastal oli keskmine sünnikaal lehmvasikatel 34 kg ja pullvasikatel 35—36 kg. 1949. aastal oli sünnikaal lehmvasikatel 36,5 kg ja pullvasikatel 38 kg. 1950. aastal tõusis keskmine sünnikaal lehmvasikatel juba 37,0 kg-ni ja pullvasikatel 41 kg-ni, kusjuures sündis kokku 172 vasikat. Siit nähtub, et karja jõudluse ja eluskaalu tõusuga on ka vasikate sünnikaalud aasta-aastalt tõusnud. Alla 30 kg sünnikaaluga vasikaid viimastel aastatel sovhoosi karjas enam ei ole sündinud. Ka üle 50 kg

sünnikaaluga vasikaid on harva. Liiga suure, üle 50 kg sünnikaaluga vasikad võivad sageli raskeid sünnitusi põhjustada. Vasikate sünnikaalud olenevad suurel määral ema suurusest ja kaalust, sest tugevam lehm kasutab enam toitaineid ja kasvatab ka suurema ja elujõulisema loote. Poegimised sovhoosi loomadel on olnud kerged. Ei ole esinenud ühtegi raske sünnituse juhtu, kus oleks tarvis olnud tõsisemat sünnitusabi anda. Loote väärarenemist emakas pole ühelgi juhul esinenud. Kahe viimase aasta jooksul on esinenud ainult üks poegimishalvatuse juhtum.

Poegimistunnuste ilmnemisel pestakse lehma tagakeha suguosade ümbert puhtaks ja tehakse lehmale pehme ja puhas õlgedest või heintest asc. Poegimise ajaks lastakse lehm kaelusest lahti. Poegimised toimuvad alalises laudas, sest ruumipuudus ei ole senini võimaldanud kasutada vasikalauda juures olevat poegimisruumi lehmade poegimiseks. Kuna sovhoosis on uued, puhtad ja valguseküllased laudad, vastavad need poegimisruumi nõuetele ega moodusta vastsündinud vasikatele hädaohtlikke nakkusallikaid. Samuti ei esine karjas nakkushaigusi.

Vastsündinud vasikas asetatakse puhtale õlgasemele ning kohe pühitakse rätikuga nina, suu, silmad ja kõrvad. Senini ei ole kasutatud vasika kuivakshõõrumist rätikuga, vaid on lastud lehmal vasikas kuivaks lakkuda. Kari on taudivaba ja on lähtunud põhimõttest, et lehm teeb oma keelega vastsündinud vasikale kehamassaaži kõige loomupärasemalt. Nakkushaigetes karjades peab muidugi vasikad kuivaks hõõruma rätikuga, et vältida vasika nakatamist ema poolt.

Kui vasikas on lakutud ning lehm rahunenud, toimub esimene lüps. See on umbes üks tund pärast poegimist. Enne lüpsi korrastatakse ja tehakse ase kuivaks ning pestakse ja kuivatatakse lehma udar ning tagakeha.

Päramised (lootekestad) tulevad harilikult ära 4—8 tunni kestel pärast poegimist. 12 tunni jooksul äratulemata päramised tavaliselt ise ei eemaldu. 1949/50. a. poegimisperioodil eemaldati peetuse korral päramised käsitsi esimese 24 tunni jooksul pärast poegimist. Sellega taheti vältida päramiste roiskumist ning pisikute paljunemist ja levikut emakas ja väljaspool emakat ning ühtlasi emakapõletikke. Sel ajal aga on päramised nii kõvasti emakakäbide küljes kinni, et paratamatult kas vigastati käbide pealispinda või jäi osa lootekestadest käbide külge. Mõlemal juhul tekib emakapõletik. Nii olid Kostivere

sovhoosis mitmel lehmal sünnitusjärgsed emakapõletikud, mis, hoolimata ravimisest, põhjustasid innaaja hilinemise ja raske tiinestumise. 1950/51. aasta poegimisperioodil aga eemaldame päramised kolmandal päeval pärast poegimist. Enne päramiste eemaldamist süstitakse kolmandal poegimisjärgsel päeval lehmale kaks korda 12-tunnise vaheajaga nahaalusi 18—20 sm³ preparaat «Pituitrini». «Pituitrin» kutsub esile emaka kokkutõmbumise, millega lootekestad (päramised) emaka kädide küljest lahti rebenevad. Pärast teist süstimist on mitmel lehmal päramised iseenesest eemaldunud. Kui ravim täielikku efekti ei anna, peab käsitsi aitama. Kuna ravimi kasutamisel päramised kädide küljes on nõrgalt, siis on nad kerge vaevaga eemaldatavad, ilma emakat vigastamata. Sünnitusjärgseid emakapõletikke ei ole sovhoosis peaaegu millalgi enam ilmnenu.

Nagu enne poegimist varakult jäeti ära lehmadele jõusöötade ja silo andmine udararikete vältimiseks, nii tehakse seda ka pärast poegimist. Millal jõusöötasid andma hakata, selleks ei ole mingit kindlat ajamäära, sest see oleneb väga suurel määral lehmade individuaalsetest omadustest. Siin peab just lüpsja tundma temale kinnistatud lehmi ning väga hoolikalt jälgima udara reageerimist jõusöödale. Kui hakkab tekkima udara turse, siis on see tunnuseks, et jõusööda andmisega on alustatud liiga vara, ning jõusööda andmine tuleb kohe katkestada. Paari päeva pärast katsetatakse jõusöötade andmisega uuesti. Kui turseid enam ei teki, võib jõusööda andmist jätkata. Tursed on hädaohtlikud sellepärast, et need kujutavad endast põletikulise protsessi algust ja vale söötmise ja hooldamise korral lähevad üle rasketeks pisikuterikasteks udarapõletikkudeks. Jõusöötade andmisega alustatakse tavaliselt 7—10-ndal päeval pärast poegimist. Algul antakse üks kuni poolteist kilo nisukliisid päevas. Mõnepäevaliste vahedega järgnevad kliidele juba valgurikkamad jõusöödad, kombineeritud segasööt (kombikorm) ja koogid. Kasutades sellist söötmismeetodit, on meie eesrindlikud lüpsjad E. Pekonen ja T. Bogdanova kõik oma lehmad lüpsiperioodile viinud ilma udaratursete ja -riketeta.

Kui vasikas on kuiv, asetatakse ta vastavasse vasikate transportimispuuri ning viiakse vasikalaudas asuvasse profülaktooriumi (vastäändinud vasikate ruumi). Et piimakarjalaudad asuvad vasikalaudast 50 kuni 150 m kaugusel, siis kaetakse transportimispuur sügis-talve perioodil

külmetuse ja tuuletõmbe vältimiseks presentkattega. Vasikate transportimispuur on tehtud kanditud lattidest ja laudpõrandaga. Uks on hingedel avatav. Puuri mõõdud on: pikkus 100 sm, laius 80 sm ja kõrgus 90 sm. Puur on varustatud kummaski otsas kahe käepidemega. Kuni profülaktooriumi vastuvõtmiseni on vasika heaolu eest vastutav lehma talitaja. Profülaktooriumi viimise järel läheb ta vasikatalitaja hooldamisele. Profülaktooriumis vasikas kaalutakse ja nummerdatakse. Nummerdamisel kasutame kõrvade sälkimist. Profülaktooriumis asuvad vasikad ühekaupa üksikpuurides, et vältida vasikatel üksteise imemist. Üksikpuurides peetakse neid kuni täispiimaperioodi lõpuni. Hiljem asetatakse vasikad kolme- kuni viiekaupa sulgudesse, olenevalt sellest, kuidas ruum võimaldab. Mitme vasika kokkuasetamisel pannakse ühte sulgu võrdse suurusega vasikad. 2,5 kuni 3 kuu vanuselt eraldatakse juba pullvasikad lehmvasikatest.

Üksikpuur on ehitatud kanditud lattidest, 120 sm pikk ja sama lai ning 110 sm kõrge. Puurid on laudpõrandaga, asetsevad pukkide peal 25 sm kõrgemal lauda põrandast. Puuride all on lauda põrand kaetud paksu kuiva allapanuturba kihiga. Meie kogemustel on selline turbakiht osutunud väga praktiliseks ja vajalikuks, sest vasikate uriin, valgudes läbi puuri põrand, imendub kohe turbasse. Sellega vähendame tublisti uriini auramist, roiskumist ja ammoniaagi ning teiste tervist kahjustavate gaaside tekkimist ja ühtlasi lauda õhu riknemist. Turbakihti vahetatakse vajaduse järgi, kuid mitte vähem kui kord ööpäevas. Täispiima-vasikate laudad on nõuetava õhupuhtuse saavutamiseks varustatud seinas asuvate elektriventilaatoritega.

Vasikasulgusid puhastatakse sõnnikust üks kord ööpäevas. Allapanuks kasutame peaaegu eranditult kuiva samblaturvast, kuna õlgi on sovhoosil väga vähe, piiratud teraviljakasvatuse tõttu. Õlgi kasutame allapanuks ainult profülaktooriumi puurides. Kasutatakse ainult kuivi ja puhtaid õlgi. Roiskunud ja hallitanud, eriti juurvilja- ja kartulikuuhjade katmise õlgede kasutamine lautades on täiesti keelatud. Kartulikuuhjade katmise õled oma roiskuvuse ja suure pisikutesisalduse tõttu on väga hädaohtlikud, põhjustades vasikatel raskeid hingamis- ja seedeelundite häireid, nagu me kogesime 1949. aasta kevadel. Profülaktooriumi puurisid lubjatakse kaks kuni kolm korda nädalas nii, et nad alati on täielikult märdumata valged nii seest kui

väljast. Suuremate vasikate sulgusid lubjatakse kord nädalas. Valgustuspinna suhe on vasikalaudas 1 : 10-le. Temperatuur talvel kõigub profülaktooriumis +6 — +12° C ja teistes ruumides +6 — +10° C vahel. Profülaktoorium ja piimavasikate ruum on varustatud ka küttekolletega.

Vasikaid joodetakse neli korda päevas kuni täispiimaperioodi lõpuni. Edasi minnakse kolmekordsele jootmisele. Vasikate jootmisajad langevad kokku lehmade lüpsiaegadega. Lüps algab kell 4.00, 10.00, 16.00 ja 21.00. Vastavalt sellele on vasikate jootmise algus 15—20 minutit hiljem, kuni piim lüpstud ja vasikalauta tuuakse. Sündinud vasikas saab esimese piima umbes üks tund pärast sündimist. Kui varem ajal kehtinud vaate kohaselt joodeti vasikatele esimesel elupäeval väikesi piimakoguseid, 0,5 — 1 liitrit, siis meie talitame seevastu eesrindliku põhimõtte järgi, jootes esimesel korral piima vabalt. Tavaliselt joob vasikas esimene kord 1—2 liitrit. Järgmine kord anname 1,5 liitrit. Esimesel viiel-kuuel päeval joodetakse vasikale emapiima — ternespiima. Emapiima ei saa vasikas juhtudel, kui emal esineb päramistepeetus või poegimishalvatus. Päramistepeetuse korral on lehm ja lehma ümbrus pisikutega tugevasti saastunud. Ka kõige hoolikama puhastuse juures satub lüpskes piimasse nii rohkesti pisikuid, et vasikatel sellise piima joomisel tekib kõhulahtisus. Poegimishalvatuse korral piima koostis muutub, põhjustades vasikal kõhulahtisust. Nendel kordadel joodetakse vasikale mõne teise, samal ajal poeginud lehma ternespiima. Kui aga ternespiima andvaid lehmj antud momendil ei ole, siis joodetakse kõige viimati poeginud lehma piima. Meil on 220 lehma tõttu aga poegimised nii sagedased, et peaaegu alati on võimalik ternespiima saada.

Ternespiim on vasikatele täiesti asendamatu, sest ta on rikas toitainete, vitamiinide ja mineraalide ning pisikuid hävitavate antikehade poolest. Antikehad sündinud vasikate veres peaaegu puuduvad, ühes sellega puudub ka immuunsus haiguste vastu. Ternespiimas on kuivaineid kaks korda rohkem kui normaalses piimas. Mineraale on 1,5 korda rohkem. Ka on ternespiimal eriline kõhtulahtistav mõju, mis aitab soolestikul vabaneda sooltepigist.

Vasikaid joodetakse meil luttidega. Vasikate jootmisnõud on 2,5- kuni 3-liitrilise mahuga plekk-kannud, millele asetatakse otsa lutt. Veel paremad plekk-kannudest on spetsiaalselt valmistatud klaaskannud, samuti 2—3-liitri-

Joonis 5. Profülaktooriumi vasikatalitaja joodab lutiga kannudest, mis asuvad haagistavates kastides, nelja vasikat korraga.

lise mahuga. Klaaskannu paremus on see, et ta ei roosteta, teda on kergem puhastada teravate kantide puudumise tõttu ning mustus on kergelt märgatav. Klaaskannud on ümbritsetud lahtikäiva traatvõre ja käepidemega. Nii plekk- kui ka klaaskannul peab olema seinas auguke õhu juurdevooluks. Vastasel korral tekib vasika imemise ajal kannus õhutühjus ning piim ei voola enam lutist vasikale suhu. Iga vasika jaoks on ise jootmisnõu. Osa puhtaid jootmiskannusid asub lüpsikarjalaudas puhaste lüpsikute ja lüpsimasinate hoiuruumis nende vasikate jaoks, kes emapiima saavad. Teine osa jootmiskannusid on profülaktooriumi kõrvalruumis. Emapiima saavate vasikate jaoks pannakse nõuetav piimahulk kannudesse laudas ning klebitakse igale kannule lehma number. Kannud viiakse kohe profülaktooriumi, soojendatakse kuumavee vannis looma kehatemperatuurini, lutistatakse ning asetatakse kannukastidesse.

Kannukast on nii suur, et jootmiskann parajasti sisse mahub. Üks ots on kastil hingedega vasika puuri küljes, kuna teine, liikuv ots tõstetakse pärast kannu sisseasetamist ülesse nii kõrgele, et lutt ulatuks läbi puuri avasikale imemiseks ja et piim kannust lõpuni välja voolaks. Nii saab vasikatalitaja korraga joota nelja vasikat.

Kui vasikad on joonud, eemaldatakse kannud ja pühitakse rätikuga vasikate suud piimast puhtaks. Pärast jootmist kuivatatakse kannukastid ja nende ümbrus ning kannukast riputatakse üle piima roiskumise vältimiseks kuiva

kustutatud lubjaga. Emapiima mittesaavatele vasikatele tuuakse piim vasikalauta suure kannuga. Igale vasikale mõõdetakse vastav norm jootmiskannu või jootmisämbrisse, olenevalt sellest, kas jootmine toimub lutiga või ämbrist. Piim soojendatakse kuumaveenõus 35—38°-ni ning antakse vasikale. Lutiga joodetakse vasikaid 15 kuni 30 päeva vanuseni, s. o. kuni profülaktooriumis viibimise lõpuni. Lutiga jootmise paremus on see, et piim valgub aeglaselt, peene joana vasika suhu ja makku. Nii saab piim korralt seguneda suu- ja maomahladega ning seedub paremini ega põhjusta seederikkeid.

Kui vasikad on lutiga jooma harjunud, siis nad ämbrist juua ei taha. Sellest tekib raskusi lutigajootmiselt ämbristjootmisele üleminekul. Üleminek nõuab vasikatalitajalt hoolt ja oskust ning siin peab vasika leplikkust ja harjumust individuaalselt tähele panema. Mõned vasikad harjuvad ämbrist jooma juba teisel päeval, kuna teistel võtab see 2—3 päeva aega. Mida noorem vasikas on, seda kiiremini ta ämbristjoomise ära õpib. Üleminekut teostatakse nii, et pannakse lutt ämbrisse piima sisse. Vasikas, võtnud luti suhu, hakkab piima jooma. Aeglaselt cemaldatakse lutt, kuni vasikas hariubki jooma ilma lutita.

Üldiselt peab vasikate jootmisel piinlikku puhtust ja korda pidama. Vasikate soolestik ja magu, eriti pärast sündimist, on väga tundlikud igasugustele füüsilistele ja bakteriaalsetele ärritustele. Saastunud piima või mustadest nõudest jootmine, samuti jahenenud piima jootmine tekitab vasikatel seederikkeid. Seepärast pannaksegi jootmisnõude puhtusele väga suurt rõhku. Jootmiskannud ja ämbrid loputatakse pärast jootmist külma veega. Siis pestakse keeva soodaveega ning uhutakse veega puhtaks. Puhtad nõud asetatakse kummuli riiulitele kuivama. Et see oleks kõik kergesti teostatav, selleks on meil profülaktooriumi ja täispiima saavate vasikate ruumi juures kõõgid kuuma vee saamiseks.

Hea eluskaalu juurdekasvude tähtsaks eeltingimuseks on vasika hea tervis ja isu. Sagedasemaks terviserikkeks on meie oludes seederikked, eriti kõhulahtisus. 1949. ja 1950. aasta sügisperioodidel, kui lehmadele söödeti ülikülluses juurviljapealseid ja jõusööt, tekkis lehmadel massiline kõhulahtisus. Sovhoosi kauaaegsed vasikatalitajad Stepanova ja Leinonen märkasid, et rööbiti sellega ilmnes ka täispiima saavatel vasikatel rohkearvuline kõhulahtisus.

Hakkasime otsima põhjuseid joodetavas piimas, mis pärines kõhulahtisusega lehmadel, ja sattusimegi õigele põhjusele. Sellise piima asendamisel tervete lehmade piimaga kadusid vasikatel kõhulahtisused. Järeldus: lehmade seederikete ajal tekivad piimas sellised muutused, mis põhjustavad vasikatel seederikkeid.

Sellest ajast alates on majapidamises sisse seatud «vasikapiima lehmade rühm». See on ühe talitaja hooldamisel olev lehmade rühm, kes on eri söötmisrežiimil. Lehmade arv «vasikapiima rühmas» oleneb sellest, kui palju piima on vasikatele vastaval ajal tarvis. Eri söötmisrežiim on vajalik, sest loomad saavad väga vähe heinu ja suuri koguseid jõusööta, mis põhjustavad alati piimas teatud muutusi, eriti aga mineraalide- ja vitamiinidevaesust. «Vasikapiima lehmade rühmale» antakse heinu rohkem (6—7 kg lehma kohta päevas) kui teistele lehmadele. Silo kui happeline sööt on vähendatud miinimumini (5 kg päevas). Samuti on vähendatud ka jõusöötade normi ja segu koosneb peamiselt kliidest ning jahudest, kuna õlikoogid moodustavad tähtsusetu osa. Suurendatud on aga suhkrupeedi kuivatatud jäätmete või juurviljanormi. Mineraalsöötasid saavad nad teiste lehmadega ühisel alusel. Lehmade sellise söötmisega tagasime vasikatele kvaliteetse, mineraalide- ja vitamiiniderikka piima. Kui mõnel lehmal selles rühmas on ükskõik missugune seesmine haigestus, siis tema piima vasikatele ei anta. Ka ei anta vasikatele laktatsiooni lõppjärgus olevate lehmade piima, kuna see on koostiselt erinev normaalsest piimast. «Vasikapiima lehmade rühmalt» saadav piim pannakse eri nõusse, millega see vasikalauta viiakse. Selle lehmaderühma hooldamine tuleb panna kohusetruule ja oma ülesannetesse tõsiselt suhtuvale töötajale, kes õigeaegselt kõiki muutusi temale kinnistatud lehmade juures tähele paneb ning sellest brigadirile teatab, et vasikatele ei satuks mittekvaliteetne piim. Ka lüpsmine peab toimuma siin eriti puhtalt, kõigi profülaktika nõuete kohaselt. Eelmainitud abinõude rakendamine on võimaldanud vasikate seederikete esinemise viia miinimumini. «Vasikapiima lehmade rühm» omab muidugi erilist tähtsust sellistes majapidamistes, kus ulatuslikule karjaarvu suurenemisele ei ole jõudnud järele rohumaade korrastamine, mille tõttu on puudujääk kvaliteetsest koresöödast kui ka juurviljast.

Piima joodetakse vasikatele esimesel 3 päeval 6 liitrit

päevas, 4-ndal päeval 7 ja viiendast päevast alates 8 liitri piirides päevas. See norm kestab kuni ühe kuu vanuseni. Sealt hakatakse täispiimanormi vähendama ja seda asendada lõssiga. 8 kuni 8,5 liitrit on suurim täispiimanorm, mis meil vasikatele antakse. Täispiima andmine lõpetatakse vasikatele umbes kahe kuu vanuselt. Et meil lõssist on puudus, siis oleme täispiima jootnud 1949. ja 1950. aastal umbes 500 liitrit vasika kohta. Lõssijootmine vasikatele oli samadel aastatel natuke üle 500 liitri. 1950. aastal said vasikad, lisaks lõssile, ka 300—400 liitrit juustu- ja kaseiinivett. Päevased piimanormid vasikatele määratakse üldiseks orienteerumiseks, kuna täpse annuse määrab vasikatalitaja ise, vastavalt vasika individuaalsetele omadustele ja tervislikule seisundile. Väiksemad vasikad saavad vähem, suuremad suurema päevanormi. Vahel kasutame piimavasikatele ka hapupiima jootmist. Eriti seederikete korral on hapupiima andmine väga tulus, kuna hapupiim korrastab kergemad seederikked kiiresti, ilma et vasikate kaalujuurdekasv häiritud oleks. Piim peab aga olema puhtalt ja hästi hapendatud ning enne vasikale andmist korralikult segatud. Suvel on seda kerge teostada, kuna talvel peab piima hapendamiseks vastava soojusega ruum olema.

Ägedamate seederikete korral pannakse vasikas dieedile, andes talle piima asemel nisuklii- või odratangukõrti. Soodsama toimega oleks siin veel linaseemnekeedis, mida oleme aga saanud kasutada väga piiratud hulgal. Nii ei jää vasikas nendel jootmiskordadel ilma toitaineteta. Ka anname vasikale kõhulahtisuse korral 1%-list keedetud söögisoolalahust. Kõhulahtisuse korral ei või ulatuslikku vedelikkude piiramist kunagi teostada, kuna see mõjub soolte limaskestale veel enam kahjustavalt. Võimaluse korral anname ka seederiketega vanematele vasikatele ternespiima. Ternespiim on andnud häid tagajärgi seede-häirete korrastajana.

Ravimitest kasutame peamiselt sulfamiidpreparaate (ftalasoole, disulfaani, norsulfasooli). Neid manustame suu kaudu vähemalt neli korda iga 4—5 tunni tagant. Kuigi vasikal esimese või teise annuse järel kehatemperatuur alaneb, peab ravikuuri ikkagi lõpetama viidama. Sellise dieedi ja ravi korral on vasikate seederikete juhud likvideeritud alati ühe päevaga, ilma märgatava kaalujuurdekasvu häireta. Siin omab peatähtsust vasikatalitaja valvsus ning

Joonis 6. Eesrindlik profülaktooriumi vasikatalitaja Elsa Stepanova. Tema grupi vasikate ööpäevased kaalujuurdekasvud on pidevalt 900—1000 grammi.

temale kinnistatud vasikate põhjalik tundmine. Väiksemagi isuhäire korral tagab alati edu varajane abinõude rakendamine. Hiljaksjäänud haigusravi on raske ja vasika kaalujuurdekasv langeb. Vasikatalitajad jälgivad vasikate tervislikku seisundit iga jootmiskorra ajal. Sellise jootmis- ja töömeetodi kasutamiseiga on eesrindlik vasikatalitaja Elsa Stepanova saavutanud 1950. a. profülaktooriumi perioodil vasikatelt 900- kuni 1000-grammilisi päevakeskmisi kaalujuurdekasve. Paljudel temale kinnistatud vasikatel olid kaalujuurdekasvud üle 1000 grammi ööpäevas. Kuni ühe kuu vanustele vasikatele joodetud iga kilogramm piima on andnud kaalujuurdekasvu keskmiselt 115 grammi.

Heintega hakatakse vasikaid harjutama juba profülaktooriumis olles, umbes 10-ndast elupäevast alates. Sel ajal nad kuigi palju heinu ei söö, kuid harjutamise otstarbel on see vajalik. Jahuandmist alustame ühe kuu vanustele vasikatele. Algul anname nisukliisid, ja kui neid pole, siis rukkikliisid. Kuna rukkikliisid vasikad alati ei taha süüa, siis oleme kasutanud sellistel kordadel rukkikliide keetmist kõrdiks, mida vasikad meelsamini söövad.

1950. aasta lõpul ja 1951. aasta algul hakkasime kasu-

tama vasikatejootmiseks heinateed. Heinatee valmistamiseks võetakse 5—6 kg hekseldatud, hea kvaliteediga heina, asetatakse see piimakannu ja kallatakse umbes 30 liitrit kuuma vett peale. Vesi ei tohi olla üle 60°C kuum, kuna see vastasel korral hävitab heinas olevad valgud ja vähendab heinatee toiteväärtust. Heinad on vees 10—12 tundi. Siis kurnatakse tee. Kurnalejäänud heinad antakse vanemale noorkarjale ja tee vasikatele. Teed anname 1—1,5 liitrit piimajootmiskordade vahel. Ka seederikete korral on tee hea toimega.

Lõssile üleminek toimub pikaldaselt, alates teisest elukuust. Lõssi antakse suvel alati hapendatult. Hapu lõss mõjub seedetegevust korrastavalt. Lõssi ei tohi aga hapendada mustades nõudes ega liiga kaua, nii et ta roiskuma läheb. Sellist hapulõssi joota on juba kahjulik. Talvel aga ei ole soovhoosil ruume lõssi hapendamiseks, mille tõttu peame lõssi rõõsalt andma. Poolhapu ehk müreda lõssi kasutamine vasikatele on täiesti keelatud, kuna see põhjustab seederikkeid.

Lõssi vähesuse tõttu hakkame vasikatele andma varakult suuri jõusöödaannuseid. Nii saavad umbes kolmekuused vasikad juba 3 kilogrammi jõusööda segu. Heinu saavad 3- kuni 6-kuused, samuti ka vanem noorkari 2 kuni 3 kg päevas. Silo hakatakse söötma vasikatele juba kolme kuu vanuselt. Algul noorloomad silo ei taha, kuid harjuvad 3—4 päevaga ja hiljem söövad silo hästi. Ka vasikad, nagu lüpsikarigi, söövad meelsamini hekseldamata haljasmassist valmistatud silo, kuna see on mahlakam.

Suvel peetakse noorkarja väljas. Kevadel, maikuus aetakse vanemad noorloomad karjamaale, kuhu nad jäävad sügiseni, kuni külmade saabumiseni. Alla kuue kuu vanused vasikad on soovhoosi keskuses laagris.

Kuni 6-kuuste vasikate suvine söötmine erineb talvisest ainult selle poolest, et silo ja hein asendatakse haljassöödaga. Haljassöödaks on viki-kaerasegatis, mida vasikad saavad nii palju kui tahavad. Vanem noorkari, kes on osakonnas karjamaadel, saab suvel lisaks karjamaasöödale jõusööta sid. Mõõdunud suvel andsime noorlooma kohta päevas 1—1,5 kg jõusööda segu päevas. Mullikad andsid täiesti rahuldavaid kaalujuurdekasve. Alles sügisel, kui karjamaa oli juba paljas, pidime jõusöödaannuseid kilogrammi võrra suurendama.

Nii on meie noorloomade söötmise erisuseks äärmiselt

väikesed lõssikogused ja piiratud heinaannused. Heinu asendame siloga ja lõssi jõusootadega, suvel — hea rohuga.

Töötamine toimub noorloomakasvatuse brigaadides, samuti nagu sovhoosi teisteski brigaadides, seltsimeheliku vastastikuse abistamise põhimõttel. Brigaadiliikmete omavahelised tootmisnõupidamised ja arutlused zootehniku ning veterinaararstiga kui ka üksiktöötajate ning brigaadide vahel olev sotsialistlik võistlus on aidanud kindlustada noorloomakasvatuse edukat arendamist.

Eespool nimetatud töövõtete ja söötmissviisi kasutamisega saavutavad lehmullikad paaritusajaks 420—440 kg eluskaalu. Poegimisaegsed eluskaalud on tiinetel mullikatel aasta-aastalt tõusnud ja 1950. aastal kõikusid need 550 ja 600 kg vahel ning mõnedel mullikatel isegi üle 600 kg. Kolme kuu vanused noorloomad saavutasid 1950. aastal keskmiseks eluskaaluks: lehmvasikad 107 kg ja pullvasikad 115 kg.

Noorloomade kaalujuurdekasvude jälgimiseks teostatakse iga kuu kaalumisi. Kaalumisandmetest tehakse järeldused eelmise kuu juurdekasvude kohta. Üksikute noorloomade juures mitterahuldavate kaalujuurdekasvude esinemise korral selgitatakse ning kõrvaldatakse selle põhjused. Kaalumiseks on meil omavalmistatud raudtoestikuga ja traatvõrguga ümbritsetud kaalumiskast, mille mõlemas otsas on ukсед. Selline kast on tugev ja praktiline.

5. KARJA TERVISLIK SEISUKORD JA PROFÜLAKTIKA

Kostivere sovhoosi kari on tuberkuloosi- ja brutselloosi-vaba, samuti ei esine teisi nakkushaigusi.

Varematel aastatel esines lehmadel nisakäsnaid ja suveperioodidel ka nisarõugeid. Nisarõugete soodustajaks ja edasikandjaks pean peamiselt musta ja mustade kättega lüpsi. Lüpsidistsipliini kõvendamisel ja hiljem, kui üle läksime masinlüpsile, ei esinenud karjas nisarõugeid ning nisakäsnaid on samuti peaaegu täielikult kadunud.

Ka on udarapõletikud nõuetekohase massaaži ja korraliku tühjakslüpsi tõttu väga harvaks jäänud. Oleme kogunud, et udarapõletikku esineb nende lehmade juures, kus lüpsjad seda nõuet korralikult ei täida. Udarapõletiku vältimisele oleme väga suurt tähelepanu pööranud, sest see põhjustab sageli ühe või mitme udaraveerandi väljalange-

mise. Udarapõletiku ravil kasutame sagedast, 8—9-kordset ja väga põhjalikku tühjakslüpsmist. Haigest udarast saadud piim tehakse kahjutuks kreoliini lisamisega. Ravimitest kasutame sulfamiidpreparaate, ärritavaid linimente ja salve ühes soojade kompressidega. Udarapõletiku korral on oluline varajane haiguse avastamine ja kiire ravi. Hiljaksjäänud haigus on raskelt ravitav.

Sovhoosis on rakendatud täielik masinlüps. Käsitsi lüpsakse ainult üksikuid, väikese toodanguga, liigpeente või -jämedate nisadega, udarahaigeid ja mõnesid õige tundlike udaratega kõrgetoodangulisi lehmi. Töö lautades on nii korraldatud, et lehmade puhastus ja söötmine lõpetatakse vähemalt üks tund enne lüpsi. Sellega on lüpsi ajaks õhk kvaliteetse piima saamiseks puhas, minimaalse tolmu-sisaldusega.

Enne lüpsi pühitakse lehma külgedelt, reitelt ja udaralt lahtised turbakübemed. Udar ja nidad pestakse sooja veega ning kuivatatakse rätikuga. Sellejärel teostatakse kerge eelmassaaž udara elustamiseks. Pärast masinaga lüpsi teostatakse põhjalik udara massaaž. Massaažile järgneb käsitsi järellüps, et udarast viimaseid piimatilku välja pigistada. Viimased piimatilgad on olulised rasvaprotsendi tõstmiseks, piimaanni suurendamiseks, eriti aga udarapõletiku vältimiseks.

Masinlüpsi korral peab tähelepanelik olema ja lüpsimasina õigeaegselt eemaldama, kui piima tulek mõnest udaraveerandist on lõppenud. Vastasel korral masin, tühja udarat imedes, vigastab piimaastja limaskestast. Meil on kasutusel kolmetaktiline lüpsimasin. Kolmetaktilise lüpsimasina töö koosneb kolmest faasist — imemine, surumine ja puhkefaas. Kolmetaktiline lüpsimasin erineb kahetaktilisest puhkefaasi poolest, mil nidad on pingeta ning vereeringe nendes elustub. Ka sarnaneb kolmetaktilise lüpsimasina töö rohkem loomulikule vasika imemisele.

Erilise tähtsuse kvaliteetse ja suure toodangu saamisel omab loomade puhtus ja sõrgade hooldamine. 1948. aasta kevadel kogesime, et paljudel pikkade sõrgadega loomadel tekkisid tugevad sõra- ja piirdevigastused ning lonked. Loomad haigestusid, ühes sellega langesid piimatoodangud 20 ja rohkemalt liitrit mõnele liitri. Ravi ja paranemine nendel haigustel kestab kaua. Sellest kurvast kogemusest saadik kontrollitakse ja korrastatakse loomade sõrgu pidevalt.

Loomade puhastamist teostatakse kaks korda päevas: hommikul pärast söötmist ja õhtul enne söötmist. Puhastatakse jõhv-, juur- ja kummiharjaga. Meil on puhastamine hoolitõudev töö, kuna allapanuks kasutatakse ainult turvast ilma õlgedeta. Turbatolm aga tungib karvadesse kuni nahani, kust teda on raske kätte saada. Selleks peame loomi sageli pesema. Pesemist teostame tarviduse järgi kahe kuni kolme nädala tagant. Loomi peseme 1%-lise pesusooda- või 0,1—0,2%-lise sooja seebikivilahusega. Pärast pesemist loputatakse loom hoolikalt sooja veega puhtaks. Sellise tugevusega lahus ei vigasta loomade nahka, kuid kergendab pesemist ning puhastab nahka higi- ja rasvakõntsast. Pesijatel on soovitatav kätte panna paksud kummikindad käte kaitseks. Leelilahustega pesemise abil oleme suutnud ka ära hoida loomadel karvade väljalangemist sabarootsudest ja päraluunukkide ümbrusest. Leelilahuste asemel võib kasutada ka seepi. Seebiga pesemine läheb majanduslikult kulukamaks ja, peaasi, seebi välja loputamine karvadest on hoopis rohkem aega nõudev töö.

Loomade jalutamist teostatakse majapidamises aasta ringi. Suvel teostub see muidugi karjamaal ja noorloomade koplis viibides, kuid loomade lauta jäädes toimub reeglipäraselt iga päev loomade jalutamalaskmine. Et kari on suur, siis määratakse igale brigaadile loomade jalutuskäikude korraldamiseks kindel kellaaeg. Lüpsikari lastakse jalutama lüpsi vaheaegadel. Lüpsiaegadel ja hommikul vara käivad jalutamas noorloomad.

Jalutamisaeg oleneb ilmastikust. Ilusa ilmaga on loomad 1—2 tundi väljas. Külmade ja eriti tuuliste ilmadega peetakse loomi väljas mõnikümme minutit. Külmade ja tuuliste ilmadega peab loomi sundima liikuma, kuna seismisel nad külmetuksid. Meil on puuduseks asjaolu, et puuduvad spetsiaalsed jalutusaiad. Sügavasse lumme lehma ajada ei või, kuna seal külmuksid udarad ja nisad. Oige külmade, üle 20 °C ilmadega peab lehmade jalutamisel ettevaatlik olema, et udarate külmumist ei tekiks. Jalutamas käivad kõik loomad, välja arvatud haiged lehmad ja lehmad mõni päev enne ja pärast poegimist. Pärast poegimist lastakse lehmad jalutama siis, kui udar normaalseks on muutunud. Suvel, soojade ilmadega peab tiine loom liikuma kuni viimase päevani enne poegimist.

Enne jalutamalaskmist puistame lauda tsementpõranda

üle liivaga, et loomad ei libiseks. Samuti kaetakse liivaga libedal ajal jalutuskoppel või rada. Sõrad peavad lühikesed ja korrastatud olema. Samuti peavad sarved tõmbiks lõigatud olema nagu suvel karjatamiselgi.

Varem suhtuti talvistes loomade jalutustesse umbusklikult. Meie oleme mitmeaastase praktika juures kogenud, et talvine jalutamine on loomadele hädavajalik. Liikudes külmas ja värskes õhus, loomad, eriti noored, karastuvad, hingamiselundid arenevad ja tugevnevad ning looma karvkate kasvab tihedamaks. Pärast jalutamist on loomadel isu palju parem ja ainevahetus elavam. Päikese käes viibides ei esine ainevahetuse häired nii teravalt, kuna otsese päikesekiirte toimel loomade organism valmistab kondinõrkust pidurdavat D-vitamiini. Tiinetel lehmadel kaovad jalutades udaraturised, loode areneb täiuslikumalt ning poegimised on märgatavalt kergemad. Nõrgalt indlevatel lehmadel ja mullikatel, kelle ind laudas seistes vaevalt märgatav on või sageli üldse märkamata jääb, avastatakse ind jalutamisel hõlpsasti. Indlemiste veelgi kindlamaks avastamiseks lastakse koos lehmadega ka pullid jalutama. Muidugi peavad siin asjatundlikud töötajad juures valvama, et pullid endid asjatult ei väsitaks ja et soovimatuid paaritusi ei tuleks. Meie loomad on talvise jalutamisega nii harjunud, et jalutusaja saabudes kohe rahutuks muutuvad ja väljalaskmist ootavad. Professor Davidovi katsete alusel tõstavad 2—3-kilomeetrilised päevased jalutused ka piima rasvasisaldust 0,18—0,25 protsendi võrra, mida ta seletab kogu organismi tegevuse ja ainevahetuse tõusuga. Meie selliseid katseid veel senini teinud ei ole.

Loomakasvatuse suurimat pidurdajat, ahtrust, meie karjas massiliselt ei esine. Inna puudumist või õige nõrgalt esinemist tuleb ette üksikutel loomadel. Nõrgalt esinevat indlemist on kerge märgata loomade jalutamisel. Inna täielik puudumine on tingitud munasarjade rikestest, mida meil üksikutel lehmadel esinebki. Meie oludes on lehmadel arvatavasti munasarjade füsioloogilised häired, sest anatoomilisi muutusi rektaalselt avastatud ei ole. Füsioloogilised häired võivad olla põhjustatud vitamiinide puudusest või mõnest teisest tundmatust põhjusest. Sellistel inna puudumise kordadel oleme kasutanud 2% tugevusega synestrolilahuse süstimist. Synestrol on hormoonpreparaat. Seda süstime 7—8 sm³ naha alla. Inna mitteilmumisel

kordame 24 kuni 36 tunni tagant süstimist. Suurem osa loomi on sellega indlema hakanud. Synestrol'i puuduseks on asjaolu, et ind esineb, aga munarakk ei valmi.

Emakakatarre majapidamises nimetamisväärselt ei ole esinenud, nii et see ahtrust oleks põhjustanud. Küll aga võib mõni innaaeg selle tõttu hilineda. Synestrol on ka selliste emakakatarride korral hea, kus emakasuu on pea-aegu suletud. Synestrol'i toimel emakasuu avaneb ja põletikulised produktid emakast eemalduvad.

Kostivere sovhoosi kari on kõrgetoodanguline kari. Olles kogu aeg tugeva söötmispinge all, on ta ka tundlik söötade suhtes. Söötade kvaliteedile pannakse suurt rõhku, et ei tekiks tervisehäireid, mis kõrged toodangud ajutiselt või kogu laktatsiooniks ära rikuvad.

Heina on senini loomad saanud vähe. Et hein on peamiseks vitamiinide- ja osalt ka mineraalideallikaks, siis paneme heina kvaliteedile suurt rõhku.

Silo on rohkesti ja see on kõrgekvaliteediline. Silo moodustab meie karjale ka peamise vitamiinideallika. Silo valmistamisel tuleb vältida valekäärimist ehk roiskumist ja mulla sattumist silosse. 1948. aastal sisaldas osa silo mulda ja tapamajas ilmnes praakloomade tapmisel, et vatsa ja võrkmiku põhja oli kogunenud mullakiht, mis seedetegevust muidugi teatud piirini häiris. Muld sattus silosse taime-dega, mis pärinesid sookultuurmaalt.

Juurvilja söödetakse pestult või puhastatult. Pesemiseks kasutatakse juurviljapesijaid. Sööta ei või ka külmunud ega mädanenud juurvilja. Külmunud juurvilja peab tingimata enne söötmist sulatama, kuid mädanenud juurvilja söötmine on täiesti keelatud. Kõik loeteldud juurviljarikked tekitavad lehmadel raskemaid või kergemaid seedehäireid, mille tagajärjel toodang langeb. Raskematel juhtudel põhjustab see ka aborte. Juurvili sorteeritakse ja pestakse enne etteandmist brigadiiri otsese järelevalve all. Vasikatele söödetav juurvili lastakse läbi juurviljapurustaja, mis peenestab selle liistakuteks.

Jõusöödad peavad olema hallitusetu ja võõrkehadevabad. Võõrkehadest vabastamiseks on meil koogipurustaja varustatud elektromagnetiga, mis korjab peenestatud söödast metalloosad. 1950. aasta kevadel, kui koogipurustaja juures elektromagnet veel puudus, langes karjast välja kaks lehma traumaatiliste südameväliskesta põletikkude tagajärjel. Nende loomade maost leiti suurel hulgal metalli, ala-

tes kuullaagriosaadest ja lõpetades 10—12 sm pikkuste traaditükkide ja 3-tolliste naeltega. Sellest nähtub, et tööstusjätmeist pärinevate jõusöödade söötmine ilma eeltöötlemiseta on loomade tervisele hädaohtlik.

Hallitanud jõusöödad (õlikoogid, kombineeritud segasööt, jahu) on mürgised, kuna hallitusseened on suure mürgistava toimega. Hallitanud tükid eemaldab brigadiir söödast kaalumise juures. Kuna hallitus tekib ainult niiskes söödas, on tähtis, et jõusöötasid hoitaks ja veetaks kuivalt.

Suvel jälgitakse haljassöödade söötmisel hoolega, et loomad saaksid ainult värsket haljasmassi. Selleks ei niideta ega veeta sööta koju valmis mitte rohkem kui üheks korra. Vastasel korral läheb haljassööt hunnikus seistes «kuumaks», tekitades loomadel seederikkeid.

Lopsakatel ristiku- ja uudismaaädalatel karjatades ei lasta loomi sinna mitte hommikul kastega ega ka vihmaste ilmadega, sest siis ahmivad loomad ahnelt ennast vesist ädalat koos õhuga liiga täis, mille tagajärjeks on ägedad puhitused. Need võivad nõuda ohvriks isegi looma elu, kuid igal juhul hulga toodangut. Ädalatel karjatame loomi kuival ajal õhtupooliti või siis, kui loomad on juba varem karjamaal kõhud pooleti täis söönud.

Karjatamisel peetakse silmas kahte põhinõuet. Loomade ajamine karjamaale ja sealt tagasi peab toimuma aeglaselt, ilma kisa-kärata ja loomade peksmiseta. Et kari aeglaselt liikudes mitte liiga pikaks ei veniks, selleks liigub üks karjane karja ees ja teine taga. Kiire liikumise korral loomad väsivad ja toodang langeb. Eriti ei salli kiiret liikumist vanemad loomad. Kui mõni loom lonkab, siis ei aeta teda mitte karjamaale, vaid karjatatakse teda lauda ümbruses, sest haige jalaga loomal on liikumine keelatud. Teiseks nõudeks on, et karjateed oleksid siledad ja puhtad igasugusest prahist, kividest ja teravatest esemetest ning et sillad oleksid terved. Selleks kontrollivad brigadiirid ja vanemad spetsialistid iga päev karjateid. 1950. aasta suvel suutsime selliste karjateede ja nõuetekohase sõrgadehooldamisega oma karjal sõravigastusi ja lonkeid peaaegu täielikult vältida.

6. MINERAALSÖÖDAD

Mineraalidel on looma elutegevuses nii toodangu valmistamisel kui ka loote kasvatamisel oluline tähtsus, seda eriti

kaltsium- ja fosforsooladel. Mineraale saavad loomad heast heinast, haljassöödast, silost, kliidest ja jõusöödadest. Kuid suuretoodangulistel loomadel ei jätku sellest, neile tuleb lisa anda.

Kostivere sovhoosis on mineraalide andmine eriti tähtis, kuna suurem osa majapidamise söötadest pärineb soomaadelt. Soomaadel kasvanud söödad aga on vaesed kaltsiumi ja fosfori ning loomakasvatuses vähem tuntud mineraali, koobalti, poolest. 1948. aastal, soomaadelt esmakordselt saadud saakide korral ei pööranud me sellele küllaldaselt tähelepanu ja mineraalide manustamine loomadele ei toimunud vajalikus ulatuses ning tagajärjeks oli see, et ligi 50% lüpsikarjast kannatas 1949. aasta kevad-suvel raskelt mineraalidepuuduse all. Lehmadel tekkisid paksenemised koodi-, piirde- ja sõraliigeste piirkonnas ning osaliselt ka üldised mineraalidepuuduse tunnused: kõhnumine, sabalülide pehmumine, lonked ja toodangu langus. Hiljem, mineraalsöötade küllaldaselt kasutamisel pole selliseid häireid loomadel enam esinenud.

Mineraalsöötadest saavad loomad söödakriiti, kondijahu ja soola ning 1949. aastal söödeti ka fosforiini. Kondijahu anname lehmadele ja tiinetele mullikatele 60—70 grammi ning söödakriiti ja soola kumbagi 50 grammi päevas, segus jõusöödadega. Peale selle saavad loomad kõiki nimetatud mineraale kombineeritud söödaga (kombikormiga), millele neid on lisatud juba vabrikus. Söödakriiti ja eriti kondijahu ei tahtnud loomad algul süüa võõra maitse ja lõhna tõttu. Eesrindlikud lüpsjad E. Pekonen ja T. Bogdanova harjutasid oma lehmad mineraalsööte sööma nii, et segasid päevased söödakriidi- ja kondijahuannused soolaannustega hästi segi, jagasid selle kaheks võrdseks osaks ning söötsid hommikul ja õhtul koos jõusöödaga. Sellise võttega hakkasid loomad tõrkumatult sööma mineraalsööta.

Noorloomadele hakkame mineraale lisama täispiima-perioodi lõpu poole, s. o. umbes kahe kuu vanuselt. Kuni kuuekuustele vasikatele anname päevas 10 grammi kondijahu ja 5—10 grammi söödakriiti. Hiljem annused suurenevad. Meil on mineraalideandmine vasikatele eriti oluline, sest lõssi vähesuse tõttu ei saa nad kõrge bioloogilise väärtusega mineraale.

Kõigile loomadele (vasikatele alates heinte söötmisest) anname koobaltkloriidilahust «soohaiguse» vältimiseks. 10 grammi koobaltkloriiti lahustame ühes liitris vees ja

anname sellest lehmadele ja suurematele mullikatele 1—2 supilusikatäit ja väiksematele noorloomadele 1 supilusikatäis päevas kas joogivee või jõusööda hulka segatult. Koo-balkloriidilahus on lõhnata ja maitsetu vedelik, mida loomad tõrkumatult tarvitavad. Soohaigus on eriline haigus, millele on kalduvus kõigil veistel, kes söövad soomaadelt pärinevaid koresööte. Haiguse tunnuseks on loomade kõhnumine, higistamine, isutus ja toodangu langus.

Kõrgema toodanguga loomadele ei jätku nimetatud mineraalsööta-dest organismile vajalike mineraalide tarbe rahuldamiseks. Nendele anname lisaks veel kaltsiumkloriidi 10%-list vesilahust ja kaltsiumfosfaati. Kumbagi antakse 2—3 supilusikatäit päevas 10 kuni 15 päeva järgemööda. Kaltsiumkloriid tuleb tema kibeda maitse tõttu hoolikalt segada kas jõusöödasse või joogiveesse. Meil on kõrgetoodanguliste loomade üks ainevahetuse häirete ilmsem tunnus, higistamine, kadunud seitsme- kuni kümnapäevase kaltsiumsoolade kasutamise järel. Mõnel üksikul juhul, kui nende manustamine ei andnud tagajärgi, süstisime 1950. aastal loomadele naha alla 10—12 päeva á 2 sm³ D-vitamiini kontsentreeritud lahust, mis andis soovitud tagajärgi. 1951. aastal anname D-vitamiini kontsentreeritud lahuse asemel 2—3 supilusikatäit kalamaksaõli.

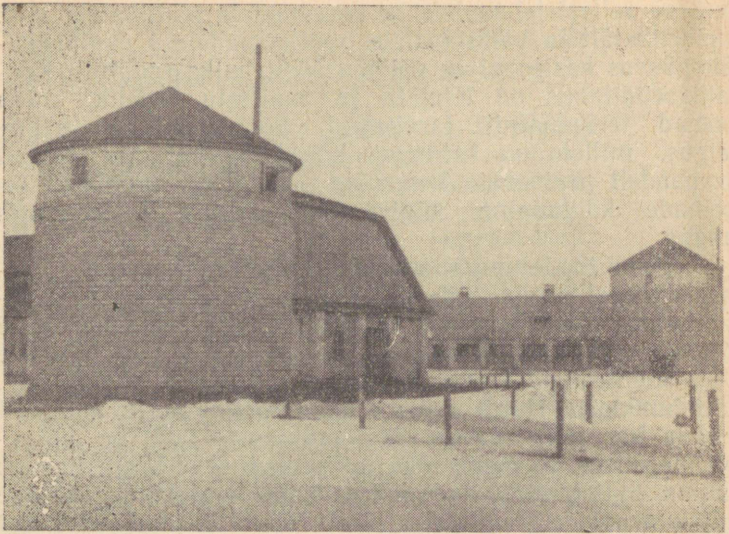
Mineraalsööte peab alati 10—15% rohkem andma kui teoreetiline arvestus seda nõuab, sest nende koostis, eriti kohaliku päritoluga söödakriidil, on varieeruv.

7. HOONESTIK

Tänu nõukogude korra tingimustele ja võimalustele on Kostivere sovhoosis alates 1946. aastast teostatud väga ulatuslikke ehitusi. Senini on valminud kolm lüpsikarjalaut, igaüks 102 loomale, üks vasikalaut 120 loomale, 2 silotorni, mahutavusega 800 tonni. Pooleli on üks noorkarjalaut 102 noorloomale. Töötajatele on valminud 14 individuaalelamut ja valmimas on sel aastal veel 6 individuaalelamut. Sovhoosi ehituste teostamiseks on senini kulutatud rohkem kui 1 500 000 rubla.

Loomalaudad on asetusega lõunast põhja. Sellise asetuse juures ei paista hele lõunapäike loomadele otse silma.

Kahe lauda seinad on ehitatud püstpalkidest silikaat-

Joonis 7. Sovhoosi uued lüpsikarjalaudad ühes silotornidega. Silotorn mahutab 400 tonni silo.

postide vahele. Teised on silikaatkividest seintega. Seinad on seest krohvitud.

Lautade pikkus on 81 meetrit, laius väljast 11 meetrit ja seest 9,2 m. Lauda sisemine kõrgus on 3,15 m. Sõnnikäigu laius on 120 sm ja söödakäigu laius põrandalt 145 sm, ülalt on kitsam, kuna sõimed on kallakasendiga. Virtsarennid on 30 sm laiad ja 5 sm sügavad. Lehma aseme pikkus on 165 sm ja laius 105 sm. Peapoolsed osad asetest on üksteisest raudtoruga eraldatud. Iga laut on 32 suure aknaga. Valgustuspinna suhe on 1 : 10. Õhu on igale loomale üle 22 kuupmeetri. Laed on kahekordsed, laudadest, kaetud saepuru ja savi seguga. Loomad paiknevad laudas kahes reas. Sõnnikäik on keskel ja söödakäigud külgedel. Põrandad sööda- ja sõnnikäikudes on betoonist. Asetete kohal on põrand puidust — plankudest.

Põrandaalune on täidetud paekillustikuga ja pehme savi korruga, millele on asetatud tihedalt plangud. Plankpõranda taga olev virtsarenni äär on aga betoonist. Plankpõrandad pandi selleks, et loomadel oleks soojem ja pehmem. Hea töö ja materjali juures on plankpõrandad kül-

lalt vastupidavad. Meil on üht lauta kasutatud juba kolm aastat, ilma et põrandatel lagunemistunnuseid esineks. Selline plankpõrand oleks veel hügieenilisem, kui plangud enne põrandasse panekut kuuma tõrvaga läbi immutataks. Asetete asetus on väikese, 1—2 sm kallakuga taha, et virts paremini virtsarenni valguks. Virtsarennid on madalad, ilma teravate kantideta, mis aitab ära hoida loomade jalavigastusi. Söödalavad on valatud betoonist. Eest on lava kõrgus 15 sm ja kaares taha üles ulatuva seina kõrgus 60 sm.

Laudas on automaatjootmine. Igal loomal on oma jooginõu. Automaatjooginõu on varustatud ventiiliga, mis laseb vett küll jooginõusse, aga tagasi mitte. Seetõttu ei valgu looma poolt segatud vesi enam teiste loomade jooginõusse. See on väga oluline nakkuse pidurdaja. Vee saamiseks on sovhoosil kaks puurkaevu, millede pumbad töötavad elektrimootoriga. Kaevude torustikud on omavahel ühendatud. Niiviisi ei jää osa loomi ühe kaevu rikkiminekul joomata.

Sisse- ja väljakäimiseks on lauda otstes ja külgedel kokku neli ust. Loomad on kinnistatud rangkaelustega. Rangkaelused on küll kallimad, kuid väga praktilised. Loomad omavad sellisel kinnitamisel küllalt vabadust liigutamiseks edasi-tagasi kui ka külgedele ning on väga hõlpsasti lahtilastavad ja kinnipandavad.

Ventilatsioon koosneb kuuest laesolevast väljatõmbekorstnast, mis on varustatud sulgemisklappidega. Korstnate puuduseks on see, et nad on valmistatud ühekordsetest õhukestest laudadest ega ole soojapidavad. Seetõttu jaheneb külmal ajal korstnast väljuv soe, veeauruderikas õhk korstna pinnal, mistõttu veeaur veeldub ja veetilgad lauta tagasi kukuvad. Õhu sissevooluavad puuduvad.

Hoolimata nendest puudustest on meie lautades õhk täiesti puhas. Õhu puhtusele mõjub väga soodustavalt turba kasutamine allapanuks. Kuiva allapanuturvast on küllaldaselt, nii et virtsarennid on alati turvast täis, millega väldime lahtise virtsa olemasolu ja käärimise ning õhkusaastvate gaaside tekkimise. Teine suur paremus turba kasutamisel on see, et ei ole virtsavedamist ja saame rohkesti kõrgekvaliteedilist sõnnikut. Seepärast on senini veel kõikidel lautadel virtsakaevudki valmis ehitamata. Kuiv turvas allapanuna vähendab lautades ka niiskust.

Temperatuur on lautades kõige külmematel talvapäeva-

del +8 kuni +10°C. Sellest teeme järelduse, et sovhoosi laudad on täiesti soojapidavad, hoolimata suurtest ja rohkearvulistest akendest. Muidugi on talvel laudal ees kahekordsed aknad. Seega ei ole meie kogemustel paikapidavad väited, nagu ei oleks suurte akendega, hästivalgustatud laudad madala temperatuuri tõttu sobivad.

Lehmalautadel on järgmised kõrvalruumid:

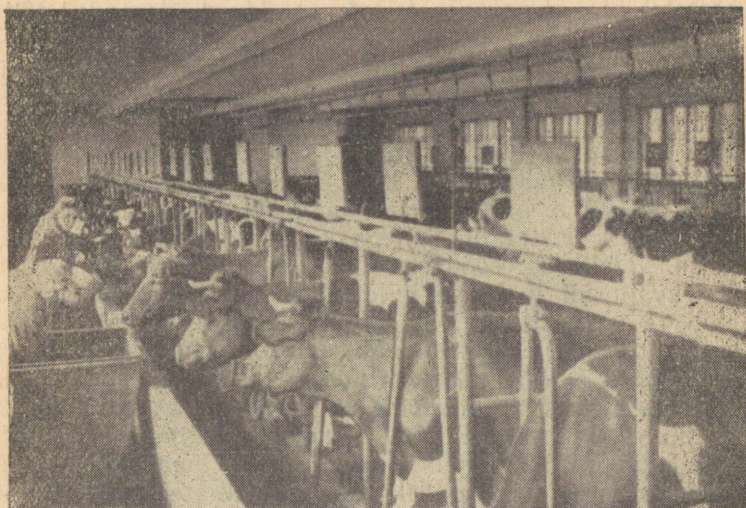
1. Köök lüpsimasinate ja lüpsikute pesemiseks.
2. Masinaruum vaakumpumba ja mootori jaoks.
3. Piimahoidla külma vee ja jäävannidega.
4. Tuba karjabrigadiirile.
5. Kaks tööriistaderuumi.
6. Kaks väikest jõusöötaderuumi.
7. Kummaski otsas eeskoda.

Nende ruumide osas rahuldab laut nõudeid. Lahendamata on seni veel kore- ja mahlakate söötade paigutamise küsimus lautade juures.

Loomalautade juures asuvad paekivist ehitatud silotornid. Silotornid on lautadega vastava käigu kaudu ühenduses. Silotornide mõõdud on: kõrgus 10 m, millest kaks meetrit maa sees, läbimõõt seest 10 m. Kostiveres on nii suured silotornid praktilised, kuna suudame neid mõne päevaga täita, ilma et tekiks silo riknemise oht. Samuti toimub söötmine suurele karjale nii ruttu, et pealmise kihi kuivatamist ega riknemist ei esine. Torni alumisse ossa tehakse silo hekseldamata vikist, kuna ülemise torni osa täitmine toimub puhujaga ning materjal hekseldatakse.

Laudatööde kergendamiseks on sõnniku väljavedu ja mahlakate söötade juurdevedu mehhaniseeritud rippraudtee abil. Rippraudteid on kolm — üks sõnnikukäigus sõnniku väljaveoks, mis ulatub väljasoleva sõnnikukogumiskastini, ja üks kummaski söödakäigus, mis ulatuvad läbi esiku silohoidlani.

Sõnnik eemaldatakse laudast tarviduse järgi. Sõnnikut eemaldav karjak tõmbab ka puhta turba loomade asemete tagaosas korrapäraselt laiali. Asemete tagaosa pidev katmine turbaga on väga oluline. Vastasel korral puutuvad loomad magades tagajala kootidega ning udaraga vastu kõva ja märga põrandat ja virtsarenni betoonärist, kus nad pigistavad ja hõõruvad nii tagajala kootisid kui ka udarat. Sellest tekivad aga hädaohtlikud nakkuselised põletikud nii koodiliigestes kui ka udaras.

Joonis 8. Lauda sisevaade.

Lautade suurpuhastust teostatakse kaks korda aastas — kevadel ja sügisel. Kevadine suurpuhastus toimub pärast loomade minekut karjamaale ja suvelaagrisse ja sügisene — enne loomade lauta jätmist. Suurpuhastuse alguses pühitakse laudad sõnnikust ja mustusest puhtaks. Vasikalaudast eemaldatakse enne sulud, puurid jne. Pärast pühkimist pestakse põrandad ja seinte alumised määrduosad. Nüüd järgneb desinfitseerimine desinfitseerimisvahetega ja siis lupjamine. Ruumide lupjamine kasutatakse vedelat lubjapiima, millega laseme seinad ja lae kaks kuni kolm korda üle. Põrandale aga puistatakse värskeltkustutatud lubja.

Vasikalaudast välja viidud sisustus kraabitakse lubjast puhtaks, pestakse, desinfitseeritakse ning jäetakse päikese kätte seisma. Selle lupjamine toimub hiljem, enne lauta toomist.

8. SOVHOOSI LÄHEMA TULEVIKU ÜLESANDED

Kostivere sovhoosis on tehtud hulk tööd nii karja komplekteerimisel kui ka hoonestiku ehitamisel ning loomadele söödabaasi loomisel. Väga palju tööd on veel lähematel

aastatel ees, et sovhoos temale pandavad ülesanded täita suudaks.

Kõige tähtsamaks ülesandeks on uudismaade ülesharimise lõpetamine ja külvide alla võtmine. 1951. aastal teostatakse uusi külve 100 ha uudismaale. Eesrindliku agrotehnika nõuete kohase harimise ja väetamisega tahetakse kultuurrohumaadelt saada kaks lõikust aastas, kokku vähemalt 60—70 tsentnerit heinu ja lisaks 60—100 tsentnerit haljasmassi hektaarilt. Sellega kindlustatakse loomakasvatusele vajalik koresöödabaas suveks ja talveks. Et heinad hea kvaliteedi ja kõrge toiteväärtuse kindlustamiseks kiiresti ja varakult ära koristataks, minnakse, alates 1951. aasta suvest, üle ulatuslikule heinakoristustööde mehhaniseerimisele. Selleks toimetati kohale 1950. aasta detsembris iseliikuv heinaniitja, mis oma nelja vikatiga niidab korraga 10 meetri laiuse kaare. Päevas suudab ta niita 20—30 hektari heinamaad. Ka heinte kokkuvedu ja hangumine mehhaniseeritakse. Heinte riknemise vältimiseks ehitatakse heinte mahutamiseks küünid, igaüks mahutavusega 100 tonni heinu. Nii suudetakse tagada loomadele heakvaliteediline, vitamiinirikas heinavaru, mis ise juba kindlustab mitmesajaliitrilise piimatoodangu tõusu lehmalt. Vasikatele, tiinuse lõppjärgus olevatele ja vastpoeginud loomadele tehakse 180 tonni õige varajast vitamiiniheina. Alates 1951. aasta kevadest seati sisse ka haljaskonveier.

Lüpsitööde mehhaniseerimiseks karjamaal ehitati edasi-veetavad kuurid lüpsimasina mehhanismide paigutamiseks. Vasikatele ehitatakse moodsad suveonnidega laagrid. Allapanu kvaliteedi tõstmiseks tehakse turbarappa turbasarad, kuna senini kasutatud kuhilates alusturba hoidmine põhjustas turba ligunemist sügiseste vihmade ajal. Lõpetatakse praegu pooleli olevate individuaalelamute ja noorkarjalauda valmishitamine. 1955. aastani ehitatakse veel üks lüpsikarjalaut, loomakasvatuse kõrvalhooned ja vajalikul hulgal elamuid.

Nii täidab ja ületab sovhoosi kollektiiv viisaastakuplaanis (1951—1955) kindlaks määratud ülesanded ja hakkab lähemal aastail andma Tallinna töötajatele 2 miljonit kilogrammi piima aastas.

85 kop.

A-19235

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00443562 6